

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามนโยบายของคณะสงฆ์ไทย

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาพัฒนารูปแบบการทำงานของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรีในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามนโยบายของคณะสงฆ์ไทย กระบวนการบริหารกิจกรรมต่างๆ ในภาพรวมตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยมีประเด็นหลักในการศึกษา ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาถึงศีล แปลว่า ปกติ ผู้ที่มีศีลจึงหมายถึงผู้ที่เป็นคนปกติ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความสงบเรียบร้อยของทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เพื่อให้การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และให้สังคมอยู่อย่างปกติและเรียบร้อย เพราะศีล ๕ เป็นคุณธรรมพื้นฐาน ที่เป็นเครื่องช่วยควบคุมกายวาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข พอสมควร ซึ่งหากผู้ใดทำผิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อก็จะแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผิดปกติของมนุษย์จะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย มีความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง หมู่คณะ ดังนั้น มนุษย์ที่ปรารถนาจะอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข ปลอดภัย ไม่กังวลหวาดระแวงหรือกลัวอันตรายจากการถูกเบียดเบียนทำร้าย จึงควรนำศีล ๕ มาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ ความเป็นมาของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

ความเป็นมาโครงการ คณะสงฆ์ โดย เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีดำริที่จะเสริมสร้างและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล ๕ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามแนวทางของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จำนวน ๕,๙๑๔ หน่วยทั่วประเทศ ที่ได้ดำเนินการตามหัวข้ออบรม ๘ หัวข้อ คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม โดยมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน องค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ได้ขับเคลื่อนโครงการเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าว โดยกำหนดเป้าหมายทุกตำบล ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ พร้อมทั้งตั้งเป้าตัวชี้วัด ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรมภายใน ๔ ปี (ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐)^๑

ที่มาของโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันดำเนินการในเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และทำให้ประชาชนมีความรัก ความสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัย ยั่งยืน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานราชการที่มีภาระหน้าที่ในการส่งเสริมให้

^๑วัดปากน้ำภาษีเจริญ, โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ความเป็นมาโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.sila5.com/detail/index/index> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๐].

สังคมไทยมีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา จึงได้กำหนดโครงการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพให้เด็ก เยาวชนและ ประชาชนทุกเพศวัยได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ไข ปัญหา และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับ ตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และที่ประชุมมหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” สอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร ได้มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคน ในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง และความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน สมดังโอวาทที่ได้ประทานไว้ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ความตอนหนึ่งว่า “ศีล ๕ เป็นการสำคัญ เมื่อนุชนทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชน ย่อมจะอยู่เป็นสุข” และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับทุกภาคส่วนในจังหวัดขับเคลื่อน โครงการฯ

ในส่วนของการดำเนินงานระดับจังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ในระดับจังหวัดโดยมี เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด ทั้งสองฝ่าย เป็นที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นรองประธาน กรรมการ นายกองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนเป็นกรรมการ ควบคุมดูแลการปฏิบัติงาน และให้ ประสานงานกับหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในระดับจังหวัดทั้งส่วนราชการและภาคเอกชน รวมทั้งกองทัพ อย่างใกล้ชิด โดยทุกภาคส่วนร่วมกันขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เพื่อถวายเป็นพระราช กุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อสร้างความ ปรองดอง สมานฉันท์ ความสามัคคีและเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการ มีความเข้าใจถึงการ ป้องกันชีวิตของเราในภพชาติปัจจุบันไม่ให้ออกพบกับความทุกข์ ความเดือดร้อน และเสื่อม เสี่ยอันเนื่องมาจากการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เกิดความสุข ความดีงามในการดำเนินชีวิต มีความสงบร่มเย็น และความดีงามแก่ครอบครัวและสังคม มีแนวทางการป้องกันชีวิตของเรา ในภพชาติต่อไปไม่ให้ออกพบกับความเดือดร้อน และความเสื่อมเสี่ยอันเนื่องมาจากการ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมที่สูง ได้แก่ สมาธิ และ ปัญญา อันจะทำให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของชาวพุทธ คือ “มรรคผลนิพพาน” ได้ในขั้นต่อไป ในการจัดทำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและสร้างความตระหนักให้ พุทธศาสนิกชนชาวไทยนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สู่ วิถีชีวิตประจำวันของคนทุกคน กับทั้งเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้ง “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ของทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งนี้ เพื่อความสงบสุขร่มเย็นเป็นสุข ของตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ เพราะศีล ๕ เป็นธรรมะพื้นฐานของมนุษย์ ไม่เลือกชั้น วรรณะ เชื้อชาติ ศาสนามีสาระเดียวกัน หากแต่เรียกชื่อต่างกันเท่านั้น ถ้ามนุษย์ในโลกปฏิบัติ ตนอยู่ในศีล ๕ ประการอย่างเคร่งครัดเป็นประจำ หรือที่เรียกว่านิจศีล สังคมย่อมสงบสุข ชาวโลกย่อมร่มเย็นกันทั่วหน้า และในการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการนี้ไปสู่เป้าหมาย จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคมโดยเฉพาะพระสงฆ์ในทุกระดับชั้นเจ้าอาวาส ผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัด หน่วยงานทางทหารในพื้นที่ ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัดนายอำเภอ องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนคนในหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในการพิจารณา ตั้งใจรักษาศีล ๕ โดยพร้อมเพรียงกันเพื่อร่วมสร้าง “ครอบครัวรักษาศีล ๕ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ และ จังหวัดรักษาศีล ๕” “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชน ได้รับการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรัก ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ให้รู้จักใช้หลักธรรมมาเป็น รากฐานในการดำเนินชีวิตให้ได้รับความสุขจากการแบ่งปันและความเอื้ออาทรต่อกัน ตลอดจน เพื่อเป็นการแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและเป็นการจรรโลง พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสืบไป โครงการนี้ นับเป็นโครงการที่เป็นนโยบายสำคัญของ กรมการศาสนาที่จะส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชา สังคมเห็นความสำคัญของการรักษาศีล ๕ และมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนโครงการนี้ ไปสู่ผลสัมฤทธิ์ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือซึ่งกันและกัน และมีจิตสำนึกต่อตนเองใน การรักษาคูณค่าของข้อบัญญัติแห่งศีล ๕”^๒

สรุปว่า จากสถานการณ์บ้านเมืองในห้วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหา มากมาย คณะสงฆ์ โดย เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความ สามัคคีกลมเกลียวกัน โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล ๕ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน และกรรพกับคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหา ด้วยการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันในเรื่องการสร้างความปลอดภัยและทำให้ ประชาชนมีความรักความสามัคคีกัน และมหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบโครงการสร้างความ ปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” และขอให้ทุกภาค ส่วนขับเคลื่อนโครงการฯ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ความสามัคคีและเพื่อ ประโยชน์สุขของประชาชน ศีล คือ ความตั้งใจ ที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริต สิ่งที่ไม่ดีทุก ประการ การรักษาศีล จึงเป็นบุญกิริยาวัตถุ คือ วิธีการทำบุญอย่างหนึ่ง ได้ทั้งบุญ จากการบำเพ็ญมหา ทาน และบุญจากการรักษาศีล เพราะทุกครั้งที่เราตั้งใจงดเว้นจากความชั่ว ตั้งใจที่จะไม่เบียดเบียนใคร ย่อมจะเกิดกระแสแห่งความดีเกิดความเมตตาขึ้นมาในใจ ที่เราเรียกว่า กระแสบุญ อันเป็นเครื่องชำระ จิตใจของเราให้สะอาดบริสุทธิ์ การรักษาศีลจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ศีลยังเป็นคุณธรรมอันงามด้วยคุณลักษณะ ๒ ประการ คือ

- ๑) เป็นคุณธรรมที่รักษา กาย วาจา ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
- ๒) เป็นคุณธรรมอันจะนำไปสู่กุศลธรรมเบื้องสูง คือ สมาธิ และปัญญาต่อไปหากรักษาศีลในข้อที่สูงยิ่งขึ้นไป ย่อมเป็นมรรคาอันยิ่งใหญ่ เป็นบุญอันยิ่งใหญ่ที่สามารถชำระจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์

^๒กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕: ชาวประชา เป็นสุขในคำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๖.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับหลักศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา

ศีล ๕ นอกจากจะเป็นคุณธรรมที่ทำให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีก็อยู่แก่การปฏิบัติกิจการต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงจุดหมายที่ตั้งตามโดยลำดับแล้ว ศีล ๕ ยังทำให้สมาชิกของสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ช่วยฝึกหัดขัดเกลาตนเอง ทำให้กิเลสเบาบาง ด้วยการควบคุมยับยั้งปรับความสำรวมปรับการแสดงออกทางกาย วาจา ให้เอื้อแก่สภาพความเป็นอยู่อย่างสันติสุข โดยมีเจตนาไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นภายใต้กฎระเบียบ ข้อบังคับ ไม่ประพฤติดนโดยประมาท ศีล ๕ ถือว่าเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการควบคุมสังคมให้เกิดสันติภาพและมีสันติสุข หลักการและเจตนารมณ์ของศีล ๕ มุ่งให้มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขไม่เบียดเบียนกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา นอกจากนั้นยังครอบคลุมถึงการจัดระบบโครงสร้างทางสังคมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและสภาพแวดล้อมอีกด้วยยังมีเจตนารมณ์ที่จะครอบคลุมให้สามารถแก้ไขปัญหาสังคมยุคใหม่ได้ทั้งหมด ศีล ๕ จึงมีความสัมพันธ์กับการสร้างสันติภาพในสังคม ไม่ใช่ในฐานะกฎหมายแต่เป็นกฎแห่งธรรมเพื่อฝึกฝนตนเองที่นำไปสู่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นรากฐานของสังคมในการดำเนินชีวิตที่ต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอื่นๆ นอกเหนือจากการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกัน หากพฤติกรรมของคนในสังคมอ่อนแอในการรักษาศีล ๕ แสดงให้เห็นทิศทางของสังคมและประเทศที่จะเข้าสู่สถานการณ์ความไม่สันติภาพ การรักษาศีล ๕ เป็นพื้นฐานสำคัญ ที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนคนอื่น ส่งผลให้สังคมสงบสุขร่มเย็น ดังที่บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวว่า “ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลายและเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง บุคคลใดชำระศีลให้บริสุทธิ์แล้ว ย่อมเป็นเหตุให้พ้นจากความทุจริต จิตจะราเริงแจ่มใสและเป็นทางหยั่งลงมหาสมุทร คือ พระนิพพาน” “ศีล” เป็นคำสอนเพื่อความประพฤติที่ดีงามเป็นการหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ปราศจากมิถิลาชีพ เพื่อมุ่งเน้นให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น ศีลจะมีก็อย่างก็ตาม แต่ลักษณะของศีลก็คือทรงไว้ซึ่งกุศลธรรมเป็นลักษณะ เป็นปกติทางกาย วาจาไม่ละเมิดทุจริต แต่ให้เป็นสุจริตพ้นจากความชั่วทั้งปวงเป็นลักษณะเบญจศีล ถือว่า เป็นข้อห้าม ศีลจะบริสุทธิ์อยู่ได้ก็ต้องอาศัย เบญจธรรม คอยประคับประคองคอยกระตุ้นเตือนจิตใจเป็นสำคัญ เป็นธรรมที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องเป็นไปร่วมกัน เพราะศีลธรรมเป็นของคู่กัน บุคคลจะถือศีลอยู่ได้ ก็ต้องอาศัยเบญจธรรม คือ ความมีเมตตากรุณา มีหิริโอตตปปะ อยู่ในจิตใจเป็นเบื้องต้น ในทางตรงกันข้าม บุคคลจะมีเบญจธรรมอยู่ได้ ก็ต้องอาศัย เบญจศีล จึงจะสามารถรักษาศีลได้อย่างบริสุทธิ์ เพราะธรรมทั้งสองนี้เป็นไปร่วมกันไม่สามารถแยกจากกันได้ จึงจะสามารถรักษาความบริสุทธิ์ไว้ได้ การอยู่ร่วมกันในสังคมก็ต้องอาศัย เบญจศีล เบญจธรรม สังคมก็จะน่าอยู่และจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า “ศีลได้รับการยอมรับโดยทั่วไป แม้ว่าจะอยู่ในถิ่นที่ห่างกันคนละประเทศและทวีป ก็ยอมรับและเลือกถึงปฏิบัติกันเป็นสากล แม้ผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นพระโพธิสัตว์ต่างก็ผ่านการถือศีลอย่างเด่นชัด มีผู้รวบรวมศีล อันเป็นหลักปฏิบัติประจำไว้เป็นข้อๆ ได้ ๕ ข้อ เรียกว่าศีล ๕ หรือ เบญจศีล มีหลักปฏิบัติสำคัญแต่ละข้อ คือ

ศีลข้อที่ ๑ ไม่ฆ่าสัตว์

ศีลข้อที่ ๒ ไม่ลักทรัพย์

ศีลข้อที่ ๓ ไม่ประพฤติดนในกาม

ศีลข้อที่ ๔ ไม่พูดเท็จ

ศีลข้อที่ ๕ ไม่ดื่มสุราและเมรัย^๓

อานิสงส์ของการรักษาศีล “ศีล” เป็นหลักแห่งความประพฤติเป็นพื้นฐานในการครองชีวิตให้สมบูรณ์ มีคุณค่าและคุณธรรมในการครองของชีวิตดำเนินชีวิตปราศจากโทษ ผู้ใดปฏิบัติตามย่อมได้รับความดีความชอบเป็นอานิสงส์ ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งภัยเพราะภัยเวรย่อมมีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมโดยตรง จะต้องรับผิดชอบตามกฎหมายแห่งกรรมคือ ผลของกรรม ดังนั้น การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลายการไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัย ย่อมไม่ก่อภัยเวรเบียดเบียนตนเอง บั่นทอนความก้าวหน้าในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน และอนาคต ย่อมได้รับผลเป็นสุขทั้งโลกนี้ และโลกหน้ามีพระนิพพานในเบื้องหน้าเป็นที่สุด โทษของการไม่รักษาศีล การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมจะได้รับความสุขหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลในสังคม กล่าวคือ ถ้าสังคมขาดศีล วินัย กฎเกณฑ์ หรือระเบียบ บทบัญญัติในศีล ขาดความซื่อสัตย์ สุจริต การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมปราศจากความสงบสุขย่อมล่วงละเมิดในชีวิต และทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นเหตุให้ประมาทในการดำเนินชีวิตเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆ เพราะภัยเวรย่อมมีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมโดยตรงจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมายแห่งกรรมคือผลของกรรม ย่อมประสบทุกข์ทั้งในชาติปัจจุบัน และสัมปรายภพ บั่นทอนความก้าวหน้าความเจริญในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน และอนาคตในที่สุด คำว่า ศีล ในพระพุทธศาสนา ๕ ถือได้ว่าเป็นกฎระเบียบอยู่คู่กับสังคมพุทธของไทยมาก่อนที่จะมีการร่างกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้ ตัวศีลเองนอกจากจะเป็นพื้นฐานธรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ศีลยังถือได้ว่าเป็นหมวดธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย “ศีลจึงครอบคลุมเรื่องการจัดระเบียบชีวิตด้านนอกทั้งหมด เท่าที่จะช่วยทำสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปกิจการทั้งหลายของหมู่ชน ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และสภาพแวดล้อมที่ควรจัดได้ ให้มีสภาพที่เกื้อกูลแก่ความเจริญองงามของชีวิตด้านใน จึงสอดคล้องกับการที่ชีวิตด้านในที่เจริญองงามนั้นจะสะท้อนผลดีงามออกมาแก่ชีวิตด้านนอกคือเหมาะแก่การที่ทุกคนจะพากันปฏิบัติตามหลักศีลสมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะจะได้สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญ เพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุขแท้จริง พร้อมด้วยจิตใจที่เป็นอิสระผ่องใสเบิกบานในท่ามกลางสังคมและสภาพแวดล้อมที่สงบเรียบร้อยร่มเย็นเป็นสุข”^๔ ศีล ๕ ยังมีอิทธิพลต่อสังคมมาก เพราะจัดเป็นบรรทัดฐานทางสังคมด้านศีลธรรมของพุทธศาสนิกชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน “การรักษาศีล ๕ จึงเป็นการกระทำความดี ทำให้ผู้ที่รักษาศีลมีคุณสมบัติ มีความสามารถช่วยตนเองได้และส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบ”^๕ การมีศีลได้ชื่อว่าเป็นรากฐานของความดี การจะส่งเสริมเยาวชนให้ปฏิบัติตนตามศีล ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในหลักของศีล ที่สำคัญต้องมีความเชื่อหรือความศรัทธาในศีลด้วยเสมอ

การสร้างความสุขให้เกิดแก่คนในชาตินั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลต้องเร่งฟื้นฟูสภาพจิตใจ ส่งเสริมให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมให้กับสังคม ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญได้แก่

^๓พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี), ศีล ๕ รักษาโลก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑-๑๒.

^๔พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔๘.

^๕ธนิธ อยู่โพธิ์, อานิสงส์ศีล ๕ บัญญัติสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๘.

กลุ่มเยาวชนที่กำลังจะเติบโตเป็นกำลังที่สำคัญของชาติ ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตามศีล ๕ ของเยาวชนไทย ถือเป็นดัชนีบ่งชี้ในด้านคุณธรรมพื้นฐานที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ เพราะในทางจิตวิทยามีผู้ให้ความสำคัญของเยาวชนหรือวัยรุ่นว่า เป็นวัยที่ควรให้ความสนใจ เป็นวัยที่ควรจะต้องศึกษา เพื่อทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสาเหตุ วัยรุ่นเป็นวัยที่ควรจะต้องศึกษา เพื่อทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสาเหตุ วัยรุ่นเป็นวัยที่หัวเลี้ยวหัวต่อจากวัยเด็กมาสู่วัยผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงมีความสับสนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัย วัยรุ่นจึงมักมีปัญหาในเรื่องการปรับตัว บางคนไม่สามารถแก้ปัญหาให้ตนเองได้ จึงไปมั่วสุมในอบายมุขต่างๆ บุคลิกภาพแปรปรวนจนถึงระดับโรคจิต โรคประสาท และยังต้องรับความรู้หรือคำแนะนำเรื่องเพศที่ถูกต้อง ก็จะเกิดปัญหาทางเพศในวัยรุ่นได้ง่าย รวมถึงเป็นวัยที่จะต้องเริ่มรับผิดชอบตนเอง โดยมีการทดสอบความรู้ความสามารถ ความสนใจ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการทางสังคม และยังเป็นวัยที่มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมหากไม่ได้รับการควบคุมให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องหรือได้รับการถ่ายทอดคุณสมบัติจากต้นแบบที่ดีก็จะเป็นเงื่อนไขที่จะเกิดปัญหาในวัยรุ่นได้ในเวลาต่อมา^๖

ศีล ๕ เป็นหลักธรรมเพื่อควบคุมการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และไม่ละเมิดหรือทำร้ายกันด้วยกาย วาจา และใจ ศีลหรือข้อห้ามในลำดับเบื้องต้นตามพระโอวาทของพระโคตมพุทธเจ้า พระศาสดาพระองค์ปัจจุบันแห่งศาสนาพุทธ เบญจศีลซึ่งเป็นหลักธรรมประจำสังคมมนุษย์ที่เมื่อประพฤติปฏิบัติแล้วจะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การมีศีล ๕ เพื่อการประพฤติชอบที่เบญจศีล คือ การไม่ล่วงละเมิดทางกายวาจา ดังนี้ “... เว้นจากการฆ่าสัตว์ ... เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ... เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ... เว้นจากการพูดเท็จ ... เว้นจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท”^๗ “ศีล” ตามความหมายในพระวินัยปิฎก คือ “ผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตเว้นจากอกุศลนาทาน เว้นขาดจากมุสาวาท”^๘ จากพุทธพจน์ ทำให้ทราบว่า การงดเว้น ชื่อว่า ศีลนั้นการงดเว้นในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า อีกอย่างหนึ่งว่า วิริติ ซึ่งการเว้นนั้น สามารถแบ่งออกไป ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑. สัมปัตตวิริติ เว้นได้ซึ่งสิ่งที่ประจวบเข้า
๒. สมาทานวิริติ เว้นด้วยการสมาทาน
๓. สมุจเฉทวิริติ เว้นได้โดยเด็ดขาด^๙

ความหมายในพระสุตตันตปิฎก “ศีล เจตนาชื่อว่าศีล เจตสิกชื่อว่าศีล ความสำรวมชื่อว่าศีล ความไม่ล่วงละเมิดชื่อว่าศีล”^{๑๐} ความหมายของศีลในอภิธรรมปิฎก ดังนี้ “ความไม่ล่วงละเมิดทางกายทางวาจาทั้งทางกาย และวาจานี้เรียกว่าอาจารย์ศีลสังวรแม้ทั้งหมดก็เรียกว่า อาจารย์”^{๑๑} “อาจารย์

^๖สุชา จันทรเฒ, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๓-๕.

^๗ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๒๕.

^๘วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๙๒/๓๓๑.

^๙ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๓๐/๕๕๘.

^{๑๐}ข.ป. (ไทย) ๓๑/๓๙/๖๐.

^{๑๑}อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๔/๓๘๘.

ระ แปลว่า ความประพฤตินี้ มรรยาทดีงาม (หรือ) จรรยา”^{๑๒} หมายถึง มารยาทที่ดีงาม รู้จักมารยาท ก็ชื่อว่า เป็นศีล คือ การงดเว้นในสิ่งที่ตนเองและผู้อื่น ความหมายของศีล ตามพจนานุกรมแห่งราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย วาจา ทาง พระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ความประพฤตินี้”^{๑๓}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า ศีล สามารถแปลความหมายได้เป็น ๒ แนวทาง คือ

ก. การแปลความหมายของศีลโดยพยัญชนะ หรือแปลตามตัวหนังสือ ศีล หมายถึง ความปกติ หรือปกติภาวะตามธรรมชาติ

ข. การแปลความหมายของศีลโดยอรรถ หรือแปลตามเนื้อความมุ่งเน้นที่ข้อปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความปกติหรือศีล หมายถึง ระเบียบที่บัญญัติขึ้นไว้ สำหรับประพฤติดำเนินปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปกติทางกาย วาจา”^{๑๔}

พระเทพเวที (ประยุตฺร ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ศีล หมายถึง ความประพฤตินี้ทางกาย และวาจา หรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปกติตามระเบียบวินัยให้ปกติ มีการงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย และวาจาและอาชีพ”^{๑๕}

วคิน อินทสระ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศีล ตามคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือ การงดเว้นจากกายทุจริต ๓ วชิทุจริต ๔ ชื่อว่า เจตนาศีล การงดเว้นจากมโนทุจริต ๓ ชื่อว่า เจตสิกศีล ความระวังหรือสังวร นั้นท่านแบ่งเป็น ๔ คือ

๑) ปาฏิโมกข์สังวร หมายถึง การสำรวมระวังในสิกขาบทตามภูมิชั้นของตน เช่น ศีล ๕ เป็นศีลปาฏิโมกข์ของอุบาสกอุบาสิกา

๒) สติสังวร ระวังกีดกันด้วยสติ

๓) ขันติสังวร คือ ระวังกีดกันบาปด้วย ญาณ คือ ความรู้เท่าทัน

๔) วิริยะสังวร ระวังกีดกันบาปด้วยความเพียรพยายาม เพื่อความเข้าใจเราพอกำหนดได้ว่า ศีล คือ เจตนาจะงดเว้นจากความชั่ว ซึ่งการงดเว้นจากความชั่วอย่างคำว่า ศีลธรรม ศีล หมายถึง การเว้นชั่ว และธรรมหมายถึง การทำดี”^{๑๖}

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคพระพุทโธมาจารย์ ได้อธิบายความหมายของศีล ไว้ว่า

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๔๐.

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๐๓.

^{๑๔} พุทธทาส อินทปญโญ, หลักและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับ ทาน ศีล สมาธิ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๑๕} พระเทพเวที (ประยุตฺร ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๙๒.

^{๑๖} วคิน อินทสระ, สารสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

คำว่า ศิล แปลว่า ปกติ คือ ทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด แปลว่า เย็น คือทำให้เป็นคนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศิล แปลว่า เกษม คือปลอดภัย ทำให้เบากายเบาใจ อีกอย่างหนึ่ง คำว่าศิลนี้ มีความหมายเป็น สีสนะ กล่าวคือเป็นมูลราก ส่วนคำว่า “สีสนะ” นี้ ก็คือกิจที่รวมเอาไว้อย่างดี หมายถึงความที่กรรมในทวารมีกายกรรมเป็นต้น ไม่กระจัดกระจายโดยความมีระเบียนอันดีอย่างหนึ่ง คือความเข้าไปปรับไว้ หมายถึง ความเป็นที่รองรับโดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งหลายหรืออีกนัยหนึ่งว่า ศิล คือ เจตนา หมายถึง เจตนางดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาต ศิล คือ เจตสิก ได้แก่กุศลธรรม ความไม่โลภ ความไม่พยาบาท ความเห็นชอบของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาต ศิล คือ การสำรวม หมายถึง ความสำรวมในปาติโมกข์ ความสำรวมอย่างมีสติ สำรวมด้วยความรู้ สำรวมด้วยความอดทน และสำรวมด้วยความเพียรพยายามศิล คือ ความไม่ล่วงละเมิด หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดด้วยกาย หรือด้วยวาจาของผู้ที่สมาทานศิลแล้ว^{๑๗}

ในคัมภีร์วิมุตติมรรค พระอุปติสสเถระ^{๑๘} กล่าวความหมายของศิลไว้ว่า

พระอุปติสสเถระ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ศิล หมายถึง ศีระะ ความเย็น สันติ ตีเลิศ การกระทำปกติและสภาพปกติตามธรรมชาติของทุกข์และสุขศิล หมายถึง ความเย็น มีอธิบายว่า ไม่วิถีที่มีความเย็นมากที่สุดช่วยทุเลาความร้อนของพิษไข้ในร่างกายได้ฉับใด ศิลก็ฉับนั้น คือ ช่วยทุเลาไข้ที่เกิดจากความสะดุ้งกลัวหลังจากศีลขาดและก่อให้เกิดปราโมทย์ศิล หมายถึง สันติ มีอธิบายว่า ถ้าบุคคลมีศิล เขาจะมีความประพฤติเรียบร้อยไม่สร้างความหวาดกลัวให้เกิดขึ้น”^{๑๘}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงให้ความหมายของศิลไว้ในหนังสือชื่อ “เบญจศิลและเบญจธรรม” สรุปได้ว่า “ศิลนั้นเป็นเหมือนบรรทัดสำหรับให้คนประพฤติกุศลให้คงที่ เปรียบเหมือนผู้แรกจะเขียนหนังสือ ต้องอาศัยเส้นบรรทัดเป็นหลักไปตามนั้น หนังสือที่เขียนจึงจะมีบรรทัดอันตรง ถ้าหาไม่ตัวหนังสือก็จะขึ้นคดลงดังงูเลื้อย เมื่อชำนาญแล้ว ก็จะเขียนไปได้โดยไม่ต้องมีบรรทัดฉับใด คนแรกประพฤติกุศลไม่ได้ถืออะไรไว้เป็นหลัก ใจไม่มั่นคงอาจเอนเอียงลงหาทุจริต แม้เพราะโมหะครอบงำ เมื่อบำเพ็ญศิลให้บริบูรณ์จนเป็นปกติมารยาทได้แล้ว จึงประพฤติกุศลธรรมอย่างอื่นก็มักยั่งยืนไม่ผันแปร”^{๑๙}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของศิลไว้ว่า “ศิล หมายถึง การรักษา กาย วาจา ให้เรียบร้อย เป็นการรักษาปกติตามระเบียบวินัย หรือข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วเดิมเรียกว่า ลีลาบท ๕ เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตน ใครปฏิบัติตามนี้เรียกว่า มีศิลเบื้องต้น”^{๒๐}

^{๑๗} พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, สมเด็จพระพุทธปาหิตยาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๑๘} พระอุปติสสเถระ, **วิมุตติมรรค**, คณาจารย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, แปล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙-๑๐.

^{๑๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศิลและเบญจธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๖.

ลักษณะของศีล ๕ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล การไม่ล่วงละเมิดทางกายวาจา ดังนี้

(๑) ปาณาติบาต เวมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่เป็นผู้มีใจ ประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน

(๒) อทินนาทานา เวมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ด้วยอาการแห่งการขโมย มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่ เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการ ดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรมหาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

(๓) กาเมสุ มิจฉาราวา เวมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤติดีกาม ซึ่งเป็น ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง ไม่ ละเมิดสิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจ คู่ครองของตนเองมีใจมั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้

(๔) มุสาวาทา เวมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จคือ มีความประพฤติ หรือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็น สาเหตุตัดรอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำ จริง คำมีประโยชน์ คำสมานฉันท์สามัคคี

(๕) สุราเมรัยเมถุนา เวมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากของมีเมาคือ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ ปราศจากการเบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม การสูบ ฆิต สิ่งที่เป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือ เป็นยาเสพติดทุกประเภท อันเป็น เหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะ และทำให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระงับตัวมิให้ติดสิ่งเสพติด เหล่านั้นๆ ทั้งสามารถควบคุมจิตใจ ควบคุมอารมณ์มิให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลายด้วย^{๒๑}

ศีล เป็นลักษณะที่ตั้งแห่งกุศลธรรม” กษัตริย์ชาวโยนกพระนามว่า “พระยามิลินท์” มีความเคลือบแคลงสงสัยในเรื่องและลักษณะของศีล ได้จุจฉาปัญหาธรรมกับพระอรหันต์นามว่า “นาคเสน” และได้วิสันหาอุปมาเรื่อง ศีล ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ไว้ว่า “พญามิลินท์ ตรัสถามพระนาคเสนว่า อันว่าศีลมีลักษณะอย่างไร พระนาคเสน ถวายพระพรว่า อันว่าศีลมีลักษณะเป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมทั้งปวง นี่แหละศีลนั้นประเสริฐใหญ่หลวง เป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมทั้งปวง คือ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ ฌาน ๔ วิโมกข์ธรรม ๘ สมาธิ ๑ สมาบัติ ๘ ประการ”^{๒๒} พระไตรปิฎกพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย การงานที่ต้องทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง การงานนั้นทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดินดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่ต้องทำด้วยกำลังนี้บุคคลย่อมทำได้ด้วยประการฉะนี้ แม้นใด ... พืชคามและกุตคามเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พืชคามและกุตคามเหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงถึงความเจริญงอกงาม

^{๒๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒.

^{๒๒}ขุ.ม.อ. (ไทย) ๕/๑/๖๙/๒๙๔.

ไพบูลย์ได้ พิชิตคามและภุตคามเหล่านั้นย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ด้วยประการฉะนี้ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน อาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล แล้วเจริญทำให้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย”^{๒๓} พระไตรปิฎกได้แสดงองค์ประกอบของศีลที่ล่วงละเมิดและขาดว่า จะต้องเจตนา จึงจะล่วงศีลข้อนั้นๆ ถ้าไม่มีเจตนาที่จะล่วงโดยศีลข้อนั้นๆ แม้จะฆ่าสัตว์ไปแล้ว ลักของเขามาได้แล้ว พุดเท้งไปแล้ว ตีมน้ำเมาไปแล้ว ศีลข้อนั้นก็ไม่ขาด ไม่เศร้าหมอง ยังบริสุทธิ์อยู่ แม้จะผิดกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม ถึงอย่างนั้นก็ยังมิข้อย่อยในองค์ประกอบของการรักษาศีล ๕ ข้อซึ่งใช้เป็นเครื่องตัดสินในการทำว่าขาดจากศีลข้อนั้นหรือไม่ซึ่งแต่ละข้อนั้นจะต้องประกอบครบองค์เท่านั้นถึงจะทำให้สิกขาบทที่รักษานั้นขาดลงไป มีรายละเอียด ดังนี้

ปาณาติบาต มียกประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ดังนี้

๑. สัตว์นั้นมีชีวิต
๒. รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
๓. มีจิตคิดจะฆ่า
๔. ทำความเพียรเพื่อให้ตาย
๕. สัตว์ตายลง เพราะความเพียรนั้น^{๒๔}

อทินนาทาน ศีลข้อที่ ๒ มียกประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ดังนี้

๑. วัตถุสิ่งของนั้นมีเจ้าของ
๒. รู้ว่าวัตถุสิ่งของนั้นมีเจ้าของ
๓. มีจิตคิดจะลักทรัพย์
๔. ทำความเพียร เพื่อลักทรัพย์นั้น
๕. ได้สิ่งของนั้น มาด้วยความเพียรนั้น^{๒๕}

กาเมสุมิฉฉาจารา ศีลข้อที่ ๓ มียกประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ ดังนี้

๑. วัตถุที่ไม่ควรเกี่ยวข้อง
๒. จิตคิดจะเสพในวัตถุนั้น
๓. ความพยายามเสพเมถุน
๔. มีความพอใจใน การประกอบมรรค ซึ่งกันและกัน^{๒๖}

มุสาวาทา ศีลข้อที่ ๔ มียกประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ ดังนี้

๑. สิ่งของหรือเรื่องราวที่ไม่เป็นจริง
๒. จิตคิดจะมุสา
๓. ความเพียรเพื่อมุสา
๔. คนอื่นเชื่อตามความที่มุสานั้น^{๒๗}

สุราเมรัย ศีลข้อที่ ๕ มียกประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ดังนี้

^{๒๓} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๒/๕๗๗.

^{๒๔} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๙๐/๑๘๗.

^{๒๕} ชุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๒/๙๑/๕๙๓.

^{๒๖} ชุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๒๕๒/๔๕๐.

^{๒๗} ชุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๒๕๒/๔๕๒.

๑. ของที่ทำให้เรามีสุราเป็นต้น

๒. มีจิตคิดที่จะดื่ม

๓. พยายามที่จะดื่ม

๔. ดื่มให้ไหลล่องลำคองไป^{๒๘}

เบญจศีล หรือศีล ๕ ถือว่าเป็นข้อห้าม “จะบริสุทธิ์อยู่ได้ หรือมนุษย์จะปฏิบัติตามได้ ก็ต้องมีธรรมอื่นคอยประคับประคอง หรือคอยกระตุ้นเตือนใจของมนุษย์ให้งดเว้นภัยนั้นๆ ผู้มีธรรมข้อนั้นๆ ประจําใจ จะสามารถรักษาเบญจศีลอยู่ได้ ตลอดเวลา ธรรม ดังกล่าวนี้นี้เรียกว่า เบญจธรรม ได้แก่ ธรรมอันดีงาม ๕ ประการ”^{๒๙} คำว่า “เบญจธรรม” หรือ เบญจกัลยาณธรรม ได้แก่ ธรรม ๕ ธรรม อันดีงาม ๕ อย่าง คุณธรรม ๕ ประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจําใจ ได้แก่

(๑) เมตตา และกรุณา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์คู่กับศีล ข้อที่ ๑

(๒) สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีล ข้อที่ ๒

(๓) กามสังวร คือ ความสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีล ข้อที่ ๓

(๔) สัจจะ คือ ความสัตย์ความซื่อตรง คู่กับศีล ข้อที่ ๔

(๕) สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกได้ และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิดรู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรทำระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับ ศีล ข้อที่ ๕^{๓๐}

ศีล ๕ หรือ เบญจศีล ถือว่าเป็นข้อห้าม จะบริสุทธิ์อยู่ได้ก็ต้องอาศัย เบญจธรรม คอยประคับประคอง คอยกระตุ้นเตือนจิตใจเป็นธรรมที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นไปร่วมกัน เพราะศีลกับธรรมเป็นของคู่กัน บุคคลจะถือศีลอยู่ได้ ก็ต้องอาศัยเบญจธรรม คือ ความมีเมตตากรุณา มีหิริโอตตปปะ อยู่ในจิตใจเป็นเบื้องต้น ในทางตรงกันข้าม บุคคลจะมีเบญจธรรมอยู่ได้ก็ต้องอาศัยเบญจศีล จึงจะสามารถรักษาศีลได้อย่าง บริสุทธิ์ เพราะธรรมทั้งสองนี้ เป็นไปร่วมกันไม่สามารถแยกจากกันได้ จึงจะสามารถรักษาความบริสุทธิ์ไว้ได้ การอยู่ร่วมกันในสังคมก็ต้องอาศัยเบญจศีลเบญจธรรม สังคมก็จะน่าอยู่ และจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข การรักษาศีล ๕ จะเกิดอานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ ตามหลักของพระพุทธศาสนา “ศีล คือ การควบคุมรักษาอาการที่ แสดงออกทางกาย ทางวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง และ สังคมส่วนรวม คือ ไม่ทำตัวเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นคนมีศีลธรรม หรือ มนุษยธรรม มีธรรมคุณ เป็นสมบัติ มีความสมบูรณ์แห่งศีล คือ ความไม่ ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย และวาจา นี้ เรียกว่า ความสมบูรณ์แห่งศีล ศีลสังวร แม้ทั้งหมดก็เรียกว่า ความสมบูรณ์แห่งศีล ศีลนั้นจึง มีคุณเป็นอันมาก มีความไม่

^{๒๘} พ.พ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓๗.

^{๒๙} ไสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียนนิสิตนักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๑๖.

^{๓๐} พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี), ศีล ๕ รักษาโลก, หน้า ๖๑.

เดือดร้อนเป็นอันสงส์ ศิลมีความไม่เดือดร้อนเป็นผล ย่อมประสบความเย็นกายเย็นใจ เหมือน
 บุรุษสตรีชำระสنانกายเรียบร้อยแล้ว ได้นั่งพัก ณ ริมไพรใหญ่ย่อมเยือกเย็นฉ่ำไฉนนั้น”^{๓๑}
 พระพุทธเจ้าได้ตรัสเหตุหรืออันสงส์แห่งการรักษาศิลไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อันสงส์ของคนมีศิล
 ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมาย อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอันสงส์ข้อที่ ๑ กิตติศัพท์
 อันงามของคนมีศิล ถึงพร้อมด้วยศิล ย่อมพุ่งไป นี่เป็นอันสงส์ข้อที่ ๒ ของคน มีศิล เพราะความ
 ถึงพร้อมด้วยศิล อีกประการหนึ่ง คนมีศิล ถึงพร้อมด้วยศิล จะเข้าสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท
 พรหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมมองอาจ ไม่เก้อเขินเข้าไป นี่เป็นอันสงส์ข้อที่ ๓
 ของคนมีศิล เพราะความ ถึงพร้อมด้วยศิล อีกประการหนึ่ง คนมีศิล ถึงพร้อมด้วยศิล ย่อมเป็นผู้
 ไม่หลง กระทำกาละ นี่เป็นอันสงส์ข้อที่ ๔ ของคนมีศิล เพราะความถึงพร้อมด้วยศิล อีก
 ประการหนึ่ง คนมีศิล ถึงพร้อมด้วยศิล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอันสงส์ข้อที่
 ๕ ของคนมีศิล เพราะความถึงพร้อมด้วยศิล ภิกษุทั้งหลาย อันสงส์ของคนมีศิล เพราะความถึง
 พร้อมด้วยศิล ๕ ประการนี้แล”^{๓๒}

อันสงส์ของการรักษาศิลข้อที่ ๑ คือ (การไม่ทำปาณาติบาต) ย่อมได้รับ อันสงส์ ถึง ๒๓
 ประการ มีคณานิสงส ลวนแตนาพอใจ ลวนแต่ทำให้สุขใจ ดังนี้

- ๑) บริบูรณ์ด้วย อวิยะ คือ ไม่พิกลพิการ
- ๒) มีกายสูง และสมส่วน
- ๓) สมบูรณ์ด้วยความ คล่องแคล่ว
- ๔) เปนผู้มีเทพประดิษฐานลงด้วยดี
- ๕) เปนผู้สดใสรุ่งเรือง
- ๖) เปนคนสะอาด
- ๗) เปนคนอ่อนโยน
- ๘) เปนคนมีความสุข
- ๙) เปนคนแคลวกลา
- ๑๐) เปนคนมีกำลังมาก
- ๑๑) มีถ้อยคำสละสลวยเพราะพริ้ง
- ๑๒) มีบริวารมิได้พลัดพรากจากตน
- ๑๓) เปนคนไม่สะดุ้งตกใจ กลัว
- ๑๔) ข้าศึกศัตรูทำร้ายมิได้
- ๑๕) ไม่ตาย ด้วยความเพียรของผู้อื่น
- ๑๖) มีบริวารหาที่สุดมิได้
- ๑๗) รูปสวย
- ๑๘) ทรวดทรงสมส่วน

^{๓๑} วทีน อินทสระ, **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณ
 การ, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^{๓๒} อภ.ปญญก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๒๕๙.

- ๑๙) ปวยไข่นอย
- ๒๐) ไม่มีเรื่องเสียใจ
- ๒๑) เป็นที่รัก ของชาวโลก
- ๒๒) ไม่พลัดพรากจากสิ่งที่รัก
- ๒๓) มีอายุยืน^{๓๓}

อานิสงส์ผู้รักาศิลขอที่ ๒ คือ (อทินนาทาน) ผู้รักชายอมได้รับอานิสงส์ ๑๑ ประการ

- ๑) มีทรัพย์มาก
- ๒) มีทรัพย์ไฉไล
- ๓) ไฉไลทรัพย์ไม่สิ้นสุด
- ๔) โภคทรัพย์ที่ ยังไม่ได้ก็ยอมได้
- ๕) โภคทรัพย์ที่ได้ไฉไลแล้วยังยืน
- ๖) หาสิ่งที่ปรารถนาได้อย่างรวดเร็ว
- ๗) สมบัติปราศจากภัยพิบัติต่างๆ
- ๘) หาทรัพย์ได้โดยไม่ถูกแบ่ง
- ๙) ไฉไลอุตรทรัพย์
- ๑๐) ไม่เคยรู้ไม่เคยได้ยินคำว่าไม่มี
- ๑๑) อยู่ที่ไหนก็เป้นสุข

อานิสงส์ผู้รักาศิลขอ ๓ คือ (ไม่ทำชู้กับคูครองของผู้อื่น) ได้รับอานิสงส์ ๒๐ ประการ

- ๑) ไม่มีข้าศึกศัตรู
- ๒) เป็นที่รักแห่งชนทั่วไป
- ๓) หาเครื่องอุปโภค บริโภค ไฉไล
- ๔) หลับก็เป้นสุข
- ๕) ตื่นก็เป้นสุข
- ๖) พนภัยในอบาย
- ๗) ไม่ต้องเกิดเป้นหญิงหรือกะเทยอีก
- ๘) ไม่โกรธง่าย
- ๙) ทำอะไรก็ได้ โดยเรียบรอย
- ๑๐) ทำอะไรก็ทำโดยเปิดเผย
- ๑๑) คอไม่ตก คือ มีสง่า
- ๑๒) หนาไม่กม คือ มีอำนาจ
- ๑๓) มีแต่เพื่อนรัก
- ๑๔) มีอินทรี ๕ บริบูรณ์
- ๑๕) มีลักษณะบริบูรณ์
- ๑๖) ไม่มีใครรังเกียจ

^{๓๓} พ.อุ. (ไทย) ๒๕/๗๖/๓๓๒ -๓๓๓; อภ. สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๗๐/๓๔๑.

- ๑๗) ไม่ตองเหน็ดเหนื่อย หากินงาย
- ๑๘) อยู่ที่ไหนก็เปนสุข
- ๑๙) ไม่ตองกลัวภัยจากใคร
- ๒๐) ไม่คอยพลัดพรากจากของที่รัก^{๓๔}

อานิสงสของผู้รักษาศีลข้อที่ ๔ คือ เว้นจากการพูดปด พูดโกหกปลิ้นปล้อนกะล่อน หลอกลวง ได้รับอานิสงส ๑๔ ประการ

- ๑) มีอินทริย ๕ ผ่องใส
- ๒) มีวาจาไพเราะสละสลวย
- ๓) มีโรปนอันเสมอซิด บริสุทธิ์
- ๔) ไม่อวนเกินไป
- ๕) ไม่พอมเกินไป
- ๖) ไม่ต่ำเกินไป
- ๗) ไตแต่สัมผัสอันเปนสุข
- ๘) ไม่สูงเกินไป
- ๙) ปากหอมเหมือนดอกบัว
- ๑๐) มีบริวารลวนแต่ขยัน ช้นแข็ง
- ๑๑) มีถ้อยคำที่บุคคลเชื่อได้
- ๑๒) ลิ่นแดงออนเปนกลีบดอกบัว
- ๑๓) ใจไม่ฟงซาน
- ๑๔) ไม่เปนอาจไม่เปนใบ

อานิสงสผู้รักษาศีล ๕ คือ (เว้นจากการเสพสุราเมรัย สารเสพติดทุกชนิด) ได้รับอานิสงส ๓๕ ประการ

- ๑) รูจักอดีต อนาคต ปัจจุบันไตรวดเร็ว
- ๒) มีสติตั้งมั่นทุกเมื่อ
- ๓) ไม่เปนบา
- ๔) มีความรุมมาก
- ๕) ไม่หวั่นไหว
- ๖) ไม่จุนงง ไม่เซอะ
- ๗) ไม่เปนบาใบ
- ๘) ไม่มัวเมา
- ๙) ไม่ประมาท
- ๑๐) ไม่หลงไหล
- ๑๑) ไม่หวาดสะดุ้งกลัว
- ๑๒) ไม่มีความรำคาญ

^{๓๔} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๙๐-๒๙๕/๓๖.

- ๑๓) ไม่มีใครริษยา
- ๑๔) มีความขวนขวายน้อย
- ๑๕) มีแต่ความสุข
- ๑๖) มีแต่คนนับถือยำเกรง
- ๑๗) พูดแต่คำสัตย์
- ๑๘) ไม่สอเสียดใคร ไม่มีใครสอเสียด
- ๑๙) ไม่พูดหยาบ ใครไม่พูด หยาบด้วย
- ๒๐) ไม่พูดเล่นโพรยประโยชน์
- ๒๑) ไม่เกียจครานทุกคืนวัน
- ๒๒) มีความกตัญญู
- ๒๓) มีกตเวที
- ๒๔) ไม่ตระหนี่
- ๒๕) รู้อะไรก็เอื้อจาน
- ๒๖) มีศีลบริสุทธิ์
- ๒๗) ซื่อตรง
- ๒๘) ไม่โกรธใคร
- ๒๙) มีใจละอายแก่บาป
- ๓๐) รู้จักกลัวบาป
- ๓๑) มีความเห็นถูกทาง
- ๓๒) มีปัญญามาก
- ๓๓) ปัญญาเรสอันเกิดแต่ธรรม
- ๓๔) เปนปราชญ์ มีญาณคติ
- ๓๕) ฉลาดในสิ่งที่ เปนประโยชน์^{๓๕}

พระคัมภีร์วิมุตติมรรคได้กล่าวไว้ว่า ศีลมีอานิสงส์อย่างไร “ศีล” มีวิปฏิสารเป็นอานิสงส์ ซึ่งวิมุตติมรรคได้อธิบายตามพุทธองค์ว่า “พระอานนท” ศีลที่เป็นกุศลมีวิปฏิสารเป็นประโยชน์ และเป็น อานิสงส์ ศีลเรียกว่าปกติ ศีลเป็นวรรณะสูงสุด เป็นอริยทรัพย์ ศีลเป็น ภูมิของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นการอาบน้ำโดยไม่ต้องมีน้ำ เป็นการอบด้วยเครื่องหอม เป็น เงามที่ติดตามตน เป็นเครื่องประดับศรัทธาที่คนต้องสวม เป็นวรรณะที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการฝึกอัน ยอดเยี่ยม เป็นวิถีแห่งพรหมจรรย์ ถ้าบุคคลรักษาศีล เพราะเหตุที่มีศีลนั้นเขาจะเป็นผู้องอาจ นำเกียรติมาสู่มิตรสหาย และเป็นที่รักของคนดีทั้งหลาย ศีลเป็นอาภรณ์อันประเสริฐ เป็นการ คุมความประพฤติทั้งปวง เป็นที่ตั้งแห่งบุญ เป็นเนืองนาบุญของทานบริจาค เป็นพื้นที่เพาะปลูกความเป็นสหายของพระอริยะ (ผู้มีศีล) จะเป็นผู้คงที่ในความดีทั้งปวง เขาจะเป็นผู้ทำซึ่ง อธิษฐานอันบริสุทธิ์ให้สำเร็จ เขาจะตายอย่างมีสติ เมื่อได้รับวิภังขณวิมุตติ เขาจะประสบ ความสุข อานิสงส์ศีลมีมากมายอย่างนี้^{๓๖} พุทธพจน์ที่พระ

^{๓๕} ๐.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๕/๒๔๑-๒๔๒.

^{๓๖} พระอุบติสสเถระ, วิมุตติมรรค, หน้า ๙.

พุทธองค์ตรัสถึงอานิสงส์ของศีลไว้อีกมากมาย เพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์และอานิสงส์ของบุคคลผู้มีศีล ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสถึง “อานิสงส์ แห่งศีลสมบัติ” ๕ ประการไว้แก่ชาว ปาฐลิกามใน มหาปรินิพพานสูตรไว้ดังนี้ ว่า คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีลมีศีลวิบัติหลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบายทุกติ วินิบาต นรก นี่เป็นโทษข้อที่ ๕ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีลคหบดีทั้งหลาย ศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษ ๕ ประการนี้แล อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ๕ ประการ ๑ คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการ ดังนี้

๑. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติในโลกนี้ ย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวง ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๒. คหบดีทั้งหลาย กิตติศัพท์อันดีงามของบุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ ย่อมกระฉ่อนไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของ บุคคลผู้มีศีล

๓. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นขัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่กล้า ไม่เก้อเขินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๔. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ ย่อมไม่หลงลืมสติตาย เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๕. คหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้ทุศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล^{๓๗}

พระไตรปิฎกแห่งพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต มีเนื้อความสรุปได้ว่า ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้^{๓๘} ๕ ประการ คือ

๑. เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์

๒. เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์

๓. เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดิฉิพรหมจรรย์

๔. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ

๕. เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้^{๓๘}

การพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความประพฤติที่ดีงาม “ประเทศใดมีกำลังทหารอันเข้มแข็ง มีการพัฒนา มีการแพทย์ การคมนาคม และในด้านเครื่องจักรกลต่างๆ อันทันสมัย”^{๓๙} ถึงแม้ประเทศนั้นๆ จะสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรวัตถุดิบ

^{๓๗}วิ.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๐/๙๔.

^{๓๘}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๘๖/๔๐๔.

^{๓๙}พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตวนฺโณ), การพัฒนาจิต ภาคหนึ่ง, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยพุทธศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๙.

สะดวกสบาย ถ้าขาดเสียซึ่งศีล ก็หาความเจริญได้ไม่ เพราะสงคมนั้นๆ ไม่สามารถจะพัฒนาสู่ ความเป็นอริยะชนหาซึ่งความเป็นชนบธรรมนิยมประเพณีที่ติงามได้ไม่ ย่อมเกิด ความทุกข์ ความเดือดร้อนอันเกิดเหตุแห่ง ความทุกข์อยู่ร่ำไป เพราะขาดศีลธรรม เป็นเหตุแห่งความวิบัติ ความเสื่อมทรามให้เกิดขึ้นในสังคม “เพราะการละเมิดล่วงเกินแห่งกายวาจาใจ ความประพฤติชั่ว ที่ปรากฏที่สืบเนื่องมาจากจิตใจ เป็นเครื่องกำหนด การสำรวมระวังเจตนาจนเว้นบาปอกุศล ทั้งปวงซึ่งว่าเป็นผู้มีศีล ย่อมได้รับ อานิสงส์ ดังที่กล่าวมา โดยประการต่างๆ ดังกล่าวว่า ศีล นั้นเทียบเป็นความดี เป็นความงาม ศีล จึงเป็นรั้วกันคนองทางกายและวาจา มีใจเป็น ผู้รับผิดชอบ ในงานและผลของงานที่กายวาจาทำขึ้น คนที่ไม่มีศีลเป็นเครื่องกั้นความคนอง อันเป็นผู้ที่สังคมผู้ติรังเกียจ ไม่เป็นที่ไว้วางใจของสังคม แม้จะเป็นสังคมในวงการหรือสังคมใดๆ แม้แต่คนเดียวหรือสองคนแต่ที่เดียวสังคมหรือวงงานนั้นจะ ต้องเป็นปึกแผ่น หนาแน่นไม่ได้นาน จะต้องถูกทำลายลงไป”^{๔๐} โทษของการไม่รักษาศีล ๕ เป็นบ่อเกิดแห่งเวร” คำว่า “เวร หมายถึง การประกอบอกุศลทั้งหลาย ที่เป็นไปในทางกายวาจาและใจ การละเมิดศีล ๕ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆ ผู้ก่อเวรบ่อยก็เป็นเหตุให้ไม่สำรวมระวัง ประมาทในชีวิต ทำผิดศีลอยู่เนื่องนิตย์ และตรงกันข้าม เจตนาจนเว้นที่จะกำจัดได้ เรียกว่า “เวรมณี” โทษของ การละเมิดศีล ๕ นั้นมีมากมายในสังคมย่อมก่อภัยเบียดเบียนตนเอง บั่นทอนความก้าวหน้าใน ชีวิตประจำวันในปัจจุบัน และอนาคตตลอดติดตามถึงภพหน้า” พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ใน เวรสูตรอังคุตตรนิกายปญจกนิบาตว่า “คฤหบดี อุบาสกผู้ฆ่าสัตว์ ... ผู้ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิดในกาม ... พุดเทจ ... ตีมน้ำเมา คือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสบภัยเวรทั้งในปัจจุบันทั้งใน สัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกข์โศกนสนใด แม้ทางจิตเพราะเหตุฆ่าสัตว์ ... ผู้ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิด ในกาม ... พุดเทจ ... ตีมน้ำเมา คือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อุบาสกผู้งดเว้นจาก ปาณาติบาต ... ผู้ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิดในกาม ... พุดเทจ ... ตีมน้ำเมา คือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้ง แห่งความประมาท ย่อมไม่ประสบภัยเวรนั้น ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ ย่อมไม่เสวยทุกข์ โศกนสนนั้นแม้ทางจิตภัยเวรของอุบาสกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมสงบระงับด้วยประการ ฉะนี้”^{๔๑}

พระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงโทษของการไม่รักษาศีลประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำตัวไปฝังไว้ ดังนี้

- ๑) เป็นผู้มักฆ่าสัตว์
- ๒) เป็นผู้มักลักทรัพย์
- ๓) เป็นผู้มักประพฤติผิดในกาม
- ๔) เป็นผู้มักพุดบด
- ๕) เป็นผู้เสพของมีนเมาเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท

^{๔๐} อภ. สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๗๐/๓๔๑.

^{๔๑} ดูรายละเอียดใน อภ.ฉก. (ไทย) ๒๒/๑๓๔/๒๐๘.

ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้^{๔๒} และพระไตรปิฎก ขุททกนิกาย ปาฏิสาณิกสูตร พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า คฤหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ มีโทษ ๕ ประการนี้ โทษ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

(๑) บุคคลผู้ ทุศีล มีศีลวิบัตินี้ ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นโทษประการที่ ๑ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ

(๒) กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีลย่อม กระจ่างไป นี่เป็นโทษประการที่ ๒ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ

(๓) บุคคลผู้ทุศีล มีศีล วิบัติจะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมไม่แคล้วกล้า ก่อเงินเข้าไป นี่เป็นโทษประการที่ ๓ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ

(๔) บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย นี่เป็นโทษประการที่ ๔ ของบุคคลผู้ทุศีล เพราะศีลวิบัติ

(๕) บุคคลผู้ทุศีล หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุคติวินิบาต นรก นี่เป็น โทษประการที่ ๕ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ คฤหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีลเพราะศีล วิบัติมีโทษ ๕ ประการนี้แล^{๔๓}

หลักศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา มีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอัน บุคคลอบรมโดยมี สมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันบุคคล อบรมโดยมีปัญญาเป็นฐานย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากอาสวะทั้งหลาย คือ กามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ”^{๔๔}

๑) องค์ความรู้เกี่ยวกับศีลในพระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ คือ พระไตรปิฎก รวมถึงคำอธิบายความที่ปรากฏในคัมภีร์พระอรรถกถา ฎีกา ทั้งนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงความหมายของศีลไว้หลายแห่ง เช่น ในมหานามสูตรอังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องศีลไว้โดยเฉพาะศีล ๕ โดยทรงมุ่งถึงการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยว่า “มหานามะ เมื่อใดแล อุบาสกเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดินในกามเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เมื่อนั้นอุบาสกชื่อว่าผู้มีศีล ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล”^{๔๕} ในกฎทนต์สูตร ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องเกี่ยวกับศีลโดยทรงเรียกว่า “สิกขาบท” เพื่อให้เป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจาใจว่า “การที่บุคคลผู้มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลาย คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการประพฤติดินในกาม เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ

^{๔๒}ดูรายละเอียดได้ใน อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๒๘/๔๐๓.

^{๔๓}ดูรายละเอียดได้ใน ขุ.อ. (ไทย) ๒๕/๓๖/๓๓๒.

^{๔๔}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๒/๘๙.

^{๔๕}อัง. อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๒๕/๒๖๙.

ประมาท นี่เป็นยัญซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่ายัญสมบัติ ๓ ประการมี องค์ประกอบ ๑๖ กว่ำนิตยทานที่ทำสืบกันมา กว่่าวิหารทาน และกว่าสรรณคมน์”^{๔๖}

๒) การปฏิบัติตามหลักศีล ๕ แต่ละข้อ ความตั้งใจที่จะไม่ล่วงละเมิดจากปาณาติบาต เป็นต้น การกระทำ การพูดที่แสดงออกภายนอกโดยจงใจก็ดี ความคิดต่างๆ ที่เกิดขึ้นชั่วครู่ชั่วขณะ แล้วผ่านไปๆ ภายในจิตใจก็ดี การคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ดี ความรู้สึกและท่าทีของจิตใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ได้ประสบทางตา หู จมูก ลิ้น กายและที่ระลึกหรือนึกขึ้นมาในใจก็ดี ล้วนแต่มีเจตนาประกอบอยู่ทั้งสิ้น เจตนาจึงเป็นเจตนาจำนง ความจงใจ การเลือกอารมณ์ของใจ ตัวนำที่หันเหชักพาทำให้จิตเคลื่อนไหวโน้มน้อมไปหาหรือผลไปจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมุ่งไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เป็นหัวหน้าเป็นผู้จัดการ หรือตัวเจ้าก็เจ้าการของจิตว่าจะเอาอะไรไม่เอาอะไรกับเรื่องใดอย่างไร เป็นตัวการจัดแจงแต่งวิถีทางของจิต และในที่สุดก็เป็นตัวการปรุงแต่งจิตนั้นให้เป็นไปต่างๆ ศีลที่พระสารีบุตรเถระได้พรรณนาไว้ในปฏิสัมภิทามรรคญาณกถาว่า “ศีล ๕ คือ การละปาณาติบาตเป็นศีล เวรมณี การงดเว้นเป็นศีล เจตนาเป็นศีล สังวรเป็นศีล การไม่ล่วงเป็นศีล ศีลเห็นปานนี้ ย่อมเป็นไป เพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งจิต”^{๔๗}

หลักเกณฑ์การกระทำที่จะกำหนดว่าละเมิดศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาที่จะงดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมานคำว่า “สัตว์” ในที่นี้ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่เลือกว่าผู้ชายหรือผู้หญิง จะอยู่ในวัยใดก็ตาม จนถึงที่ยังอยู่ในครรภ์ก็ตาม จะใหญ่หรือเล็กก็ตาม ได้ชื่อว่าสัตว์ในที่นี้ทั้งหมด เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของการฆ่า การทำร้ายร่างกาย และการทรมานจะได้อธิบาย “การฆ่า หมายถึง การทำให้ตาย ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึงการฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ถือว่าผิดศีลทั้งสิ้นและมีโทษทางบ้านเมืองด้วย จะบาปมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ฆ่า ถ้าหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณมากก็จะมีบาปมาก หากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณน้อยก็มีบาปน้อย”^{๔๘} แต่ทั้งนี้แล้วแต่เจตนาของผู้กระทำด้วย และการฆ่านั้นในพระไตรปิฎกมีอยู่ ๒ ประเภท ดังนี้

๑) ฆ่าโดยจงใจ หมายความว่า คิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า จะฆ่า เช่น ฆ่าคู่อริ เป็นต้น

๒) ฆ่าโดยไม่จงใจ หมายความว่า ไม่ได้คิดไว้ก่อน แต่บังเอิญเรื่องเกิดขึ้น เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทสะ^{๔๙}

หลักเกณฑ์การกระทำที่จะกำหนดว่าละเมิดศีลข้อที่ ๑ ได้นั้น พระอรรถกถาจารย์ได้จัดองค์ประกอบของการละเมิดไว้ ดังนี้

๑. ปาณ สัตว์มีชีวิต

๒. ปาณสญญิตา รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต

^{๔๖}ที.สี. (ไทย) ๙/๓๕๒/๑๔๗.

^{๔๗}ช.ปา. (ไทย) ๓๑/๙๐/๔๓.

^{๔๘}สัมภาษณ์ พระสุธีธรรมนาท, เจ้าคณะอำเภอท่าม่วง, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๙}สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘.

๓. วรกจิตต์ มีจิตคิดจะฆ่า

๔. อุปกโกโม มีความพยายามที่จะฆ่าสัตว์นั้น

๕. เตน มรณ สัตว์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น^{๕๐}

การที่มนุษย์เป็นต้นเหตุให้สัตว์ทุกชนิดไม่เว้นแม้มนุษย์ด้วยกันต้องเสียชีวิตเพราะองค์ประกอบ ๕ อย่างนี้เท่าจึงเท่ากับว่า ศีลข้อที่ ๑ ขาดสิ้นสมบูรณ์

หลักเกณฑ์การกระทำที่จะกำหนดว่าละเมิดศีลข้อที่ ๒ คือ อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร คือไม่เบียดบังดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของที่ผู้อื่นไม่อนุญาตด้วยทางกาย หรือว่าทางวาจาอันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด และองค์ประกอบที่จะทำให้ศีลข้อที่ ๒ ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๕ ดังนี้

๑. ประปรคคหิต สิ่งของนั้นมีผู้อื่นหวงแหนและมีเจ้าของ

๒. ประปรคคหิตสญญิตา รู้ว่าเป็นของอันผู้อื่นหวงแหนมีเจ้าของ

๓. เถยยจิตต์ มีจิตคิดจะลัก

๔. อุปกโกโม มีความพยายามที่จะลัก

๕. เตน ทรณ ลักมาด้วยความพยายามนั้น^{๕๑}

การดำเนินชีวิตด้วยการเบียดเบียนเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้น จะมีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งของและคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สิน เช่น “สิ่งของมีค่ามากและประกอบด้วยคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สินมีมากย่อมมีโทษมาก ถ้าเป็นของเล็กน้อยก็มีโทษน้อย แต่ต้องประกอบด้วยกิเลสและความพยายามอีก เช่น สิ่งของมีค่าเสมอกันกับคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สิน ผู้ลักมีความปรารถนาอยากได้และความพยายามมากก็มีโทษมาก แต่ถ้าได้มาโดยง่าย มีความปรารถนาอยากได้น้อย จะมีโทษน้อย”^{๕๒} ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนาที่งดเว้นจากการประพฤติดิฉิตในกาม กามในที่นี้หมายถึงกิริยาที่รักใคร่กันในทางประเวณี หมายความว่างดเว้นจากความประพฤติดิฉิตในการที่จะล่วงละเมิดคูครองของผู้อื่น ในพระไตรปิฎกมีข้อห้ามสำหรับชายและหญิงมิให้ประพฤติดิฉิตต่อกัน ดังนี้

๑) หญิงต้องห้ามสำหรับชาย ๓ จำพวก

(๑) ภรรยาท่าน หรือ หญิงมีสามี (สสสามิกา) ได้แก่หญิงที่แต่งงานกับชาย หรือไม่ได้แต่งงาน แต่อยู่กินด้วยกันกับชายอย่างเปิดเผย หรือหญิงที่รับสิ่งของมีทรัพย์สินเป็นต้นของชายแล้วและยอมอยู่กับเขาหรือหญิงที่ชายเลี้ยงไว้เป็นภรรยา

(๒) หญิงที่มีญาติปกครอง (ญาติกรชิกา) ได้แก่หญิงที่มารดาบิดา ญาติ พี่ทักษ์รักษาอยู่ คือ ยังไม่เป็นคูครองของใคร

(๓) หญิงมีจารีตรักษา (จาริตา ธมมรชิตา) ได้แก่หญิงที่มีศีลธรรมหรือจารีตประเพณีคุ้มครอง เช่น นักบวช หญิงที่กฎหมายบ้านเมืองห้าม และหญิงที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตัวเอง

๒) ชายต้องห้ามสำหรับหญิง

^{๕๐} วจ.ปณจก. อ. (ไทย) ๒๒/๑๗๘/๒๓๒.

^{๕๑} มงค. อ. (ไทย) ๑/๒๐๓/๒๐๓.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูจริยาภิรัต, เจ้าคณะอำเภอท่ามะกา, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

(๑) ชายอื่นนอกจากสามีของตน

(๒) นักบวชที่ห้ามเสพเมถุนและชายที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตน

พระไตรปิฎกได้จำแนกสตรีไว้ ๑๐ จำพวก สำหรับชายที่ล่วงละเมิดมิได้ ผิดศีลข้อ ๒ ดังนี้
สตรีโสด ๑๐ จำพวก

๑. มาตุรฤชิตา	สตรีที่มารดาดูแลรักษา
๒. ปิตุรฤชิตา	สตรีที่บิดาดูแลรักษา
๓. มาตাপิตุรฤชิตา	สตรีที่มารดาและบิดาดูแลรักษา
๔. ภาตุรฤชิตา	สตรีที่พี่ชายน้องชายดูแลรักษา
๕. ภคินีรฤชิตา	สตรีที่พี่สาวน้องสาวดูแลรักษา
๖. ญาติรฤชิตา	สตรีที่ญาติดูแลรักษา
๗. โคตรฤชิตา	สตรีที่โคตรดูแลรักษา
๘. ธรรมรฤชิตา	สตรีที่ผู้ปฏิบัติธรรมรักษา
๙. สารฤชา	สตรีที่คู่หมั้นดูแลรักษา
๑๐. สปริณฑทา	สตรีที่มีผู้กำหนดอาญาสินไหมไว้

มีการแบ่งสตรีที่เปรียบเสมือนมีสามีไว้ ๑๐ จำพวกที่บุรุษห้ามล่วงเกิน

๑. ธนฤกิตา	สตรีที่ซื้อมาเป็นภรรยาด้วยทรัพย์สิน
๒. ฉันทวาสินี	สตรีที่อยู่ร่วมเป็นภรรยาด้วยสมัครใจ
๓. โภควาสินี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยได้โภคะทรัพย์สิน
๔. ปถวาสินี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยได้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม
๕. โอบตตกินี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยการแต่งงานรดน้ำ
๖. โอบตจุมภวา	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยฝ่ายชายช่วย
๗. ทาสี จ ภริยา จ	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยเป็นคนรับใช้และเป็นภรรยาด้วย
๘. กัมมการี จ ภริยา จ	สตรีที่รับทำงานและเป็นภรรยาด้วย
๙. ธาตุภา	สตรีที่เป็นภรรยาโดยถูกจับมาเป็นเชลย
๑๐. มุหตติกา	สตรีที่เป็นภรรยาชั่วคราว ^{๕๓}

องค์ประกอบที่จะทำให้ศีลข้อที่ ๓ นี้ขาดได้นั้น ดังนี้

๑. อคมนียวตถุ หญิงชายต้องห้าม
๒. ตสฺมี เสวนจิตตํ มีจิตคิดจะเสพ หรือมีเจตนาที่จะเสพ
๓. เสวนปปโยโค มีความพยายามในอันเสพ
๔. มคเคน มคคปปฏิปัตตือวาสนํ ร่วมสังวาสกัน^{๕๔}

ในประเด็นนี้ผู้ให้ทัศนะไว้ว่า “การล่วงเกินในขอบเขตของความเป็นสามี-ภรรยา ที่เป็นไปทางกาย ในการประพฤติก่อล่วงละเมิดทางเพศ จะมีโทษมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับคุณความดีของผู้ถูกละเมิด ความแรงของกิเลส และความพยายาม เช่น ผู้ถูกละเมิดประกอบด้วยคุณความดีมาก ย่อมมี

^{๕๓}ม.ญ. (ไทย) ๑๔/๒๓๓/๑๓๓

^{๕๔}ม.ญ. (ไทย) ๑/๒๐๕/๒๐๕; ๒/๑/๓๘๐/๓๑๖.

โทษมาก ถ้าประกอบด้วยคุณความดีน้อย ย่อมมีโทษน้อย ถ้ามีความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่มีความพยายามมากก็มีโทษมาก มีความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย”^{๕๕}

หลักเกณฑ์การกระทำที่จะกำหนดว่าละเมิดศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการกล่าวคำเท็จ คือ งดเว้นจากคำพูดที่บิด เบี่ยงจากความจริง โดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้น เช่นแสดงพยานหลักฐานเท็จเป็นข้อห้าม หมายถึง การพูดเท็จและมืองค์ประกอบอยู่ ๗ ประการ ดังนี้

- ๑) ปด ได้แก่การพูดตรงข้ามกับความจริง เห็นแล้ว พูดว่าไม่เห็น รู้อยู่ พูดว่าไม่รู้
- ๒) ทนسابน ได้แก่ทำผิดแล้วไม่ยอมรับว่าผิด
- ๓) ทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่การอวดอ้างตนว่าเป็นผู้วิเศษ ทำให้คนหลง เชื่อถือและ
- ๔) มารยา ได้แก่การเสแสร้งทำกริยาให้ตรงกันข้ามกับความจริง เช่น เป็นคนทุศีล

ทำท่าทางเป็นคนมีศีล

๕) ทำเลศ ได้แก่การตั้งใจจะพูดเท็จ คือพูดเล่นสำนวนเพื่อให้คู่สนทนาผิดเอง

๖) เสริมความ ได้แก่พูดเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ให้เลดูว่าเป็นเรื่องใหญ่

๗) อ้าความ ได้แก่การพูดอาศัยข้อมูลเดิม แต่ตัวตัดหัวข้อความที่ไม่ประสงค์จะให้รู้ ออกเสีย เพื่อให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องอื่นไป^{๕๖}

องค์ประกอบที่จะทำให้ศีลข้อ ๔ นี้ขาดได้นั้น ดังนี้

๑. อดถิ วตถุ เรื่องไม่จริง
๒. วิสวาทนจิตตัม มีจิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน
๓. ตชโซ วายาโม มีความพยายามพูดที่เกิดจากจิตนั้น

๔. ปรสสุ คตถวิชานัน ผู้รู้เรื่องนั้น^{๕๗}

ในประเด็นนี้มีผู้ให้ทัศนะเสริมไว้ว่า “การแสดงออกทางกริยาอาการที่แสดงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดเช่น สร้างหลักฐานเท็จปลอมแปลงเอกสารหรือหลักฐาน การพูดให้ผู้อื่นเชื่อในถ้อยคำเท็จ สิ่งที่กำลังกล่าวมานี้จะมีโทษมากหรือน้อยนั้นก็แล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอน เช่น คนที่ไม่ให้ของของตนก็พูดไปว่า ไม่มี ยังมีโทษน้อย แต่ถ้าเป็นพยานเท็จก็มีโทษมาก”^{๕๘} หลักเกณฑ์การกระทำที่จะกำหนดว่าละเมิดศีลข้อที่ ๕ สุราเมรยมชชปมาทญฺหณานา เวรมณี การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะไป พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษแห่งการดื่มน้ำเมาไว้ในทิมกนิยปาฎิการวรรค สังคาสสูตรว่า มีโทษ ๖ ประการว่า “คฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนืองๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการนี้ คือ ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑ เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑ เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย ๑ มีบพที่ ๖ คือ เป็นเหตุทอนกำลัง ปัญญา ๑ คฤหบดีบุตร โทษ ๖

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูกาญจนสิรินธร, เจ้าคณะอำเภอพนมทวน, ๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐.

^{๕๗} มงคล.อ. (ไทย) ๑/๒๑๑/๒๐๘.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูนิโครโยคศิริรักษ์, เจ้าคณะอำเภอไทรโยค, ๑ เมษายน ๒๕๖๐.

ประการในการประกอบเนืองๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เหล่านี้แล”^{๕๙} องค์ประกอบที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นดังนี้

๑. มพณีย์	น้ำเมา
๒. ปาตุกมมยตาจิตต์	มีจิตคิดจะดื่มน้ำเมานั้น
๓. ตชฺโช วายาโม	มีความพยายามจะดื่มน้ำเมานั้น
๔. ปิตปฺปเสวนิ	น้ำเมานั้นล่องล่ำคองไป ^{๖๐}

ผู้ให้ทัศนะเสริมในประเด็นนี้ว่า “การดื่มน้ำเมาและเสพสิ่งเสพติดนอกจากจะมีโทษต่อร่างกายแล้ว ยังบั่นทอนสติปัญญา อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่นการขาดกรรม อกซิงวิ้งราว อาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวงต้มตุ๋น และอุบัติเหตุต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อนตนเองและสังคมโดยรวม”^{๖๑}

สรุปว่า เมื่อพิจารณาจากความหมายของ “ศีล” ตามความหมายในพระไตรปิฎก จึงหมายถึง เจตนาที่จะงดเว้น ไม่ล่วงละเมิด ความตั้งใจ ความสำรวมที่จะเว้นจาก การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ และการดื่มของมึนเมาคือสุราและเมรัย เพราะศีลจะเกิดขึ้น ต้องมีเจตนาเป็นเบื้องต้นจึงงดเว้นไม่ล่วงละเมิดศีล เมื่อไม่ล่วงละเมิดศีลด้วยอาการงดเว้น อาการงดเว้นที่กระทำย่อมเกิดเจตสิกฝ่ายกุศลขึ้น เจตสิกจึงเป็นศีล ซึ่งอาการสำรวม เช่น การสำรวมในปาติโมกข์ การเจริญสติ การนำปัญญามาพิจารณาต่อบกิลเลส การเป็นผู้อดทนอดกลั้น การเป็นผู้มีอาชีพบริสุทธิ์ และการเว้นจากวัตถุที่ประสพเข้าในทันที ย่อมเป็นสังวรศีล และการไม่ล่วงละเมิด ฉะนั้น ศีลจึงเป็นการรักษาความปกติ อันจะเป็นฐานรองรับกุศลธรรมทั้งหลายให้เจริญงอกงามต่อไป และศีลทั้ง ๕ เป็นกฎระเบียบและเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขึ้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อป้องกันแ้วและภัยทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย หากคนในสังคมไม่เคารพในหลักของศีลแล้ว ความทุกข์เดือดร้อนก็จะกลายเป็นปัญหาของชีวิตและสังคม พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมมีความสุข สงบ มีเอกภาพ ความเสมอภาคบนหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิต โดยให้มีความรัก มีเมตตาต่อสรรพชีวิตที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีปกติสุข ไม่เดือดร้อน เป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และอันสืบไปอย่างต่อเนื่อง ในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์กาญจนบุรี เป็นไปอย่างเป็นระบบและขั้นตอน ยึดหลักการทางพระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้พระสงฆ์แกนนำได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และกระบวนการเกี่ยวกับศีล ๕ ให้การอบรมจัดสัมมนาทางวิชาการเพื่อสร้างทักษะความรู้ความเชี่ยวชาญ ให้เกิดกับพระสงฆ์แกนนำในชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดมา แต่สภาพปัจจุบันของการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดกาญจนบุรี คือ ยังมีปรากฏการณ์จริงที่เป็นสภาพปัจจุบันและปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ดังนี้

๑) ประชาชนในชุมชนมีทัศนะหรือความเห็นที่ยังไม่เข้าใจในการรับรู้และเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับศีล ๕ ของคนในสังคม ทำให้เห็นว่า การรักษาศีล ๕ ในสภาพของสังคมไทยปัจจุบันกลายเป็น

^{๕๙}ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๙/๑๖๔.

^{๖๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๙/๑๖๔.

^{๖๑}สัมภาษณ์ พระครูกาญจนธรรมธัช, เจ้าคณะอำเภอหนองปรือ, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

เรื่องของอุดมคติ เช่น ศีลข้อที่ ๑ การเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นเรื่องยากที่จะใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เพราะมองว่า สังคมปัจจุบันการดำเนินชีวิต โดยปราศจากการฆ่าสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ และเห็นว่าการฆ่าสัตว์ไม่ใช่สิ่งที่ผิดธรรมชาติ และยังมีทัศนคติที่เห็นว่าการไม่ฆ่าสัตว์มีทั้งที่ประโยชน์ และไม่มีประโยชน์ และมีตัวอย่างเป็นรูปธรรมจากธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสัตว์และฆ่า เพื่อส่งเข้าสู่ตลาดผู้บริโภค เจ้าของกิจการมีรายได้ระดับมหาเศรษฐี และประชาชนบางกลุ่มในชุมชนก็เป็นพนักงานในธุรกิจเหล่านี้ นี่เป็นประเด็นที่หนึ่ง

๒) การขาดความอดทน ค่านิยมของคนไทยมีมาแต่อดีต คือ ความสะดวกสบาย และเรียบง่ายสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้คนไทยมีความอดทนน้อยลง ไม่สามารถอดทนและเอาชนะใจต่อสิ่งยั่วยั่วที่มีเข้ามา และเป็นเหตุให้ละเมิดศีลได้ง่าย และความเชื่อที่ผิดๆ ว่า “เป็นเรื่องยากในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดต่อหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน เพราะเมื่อเผชิญสถานการณ์บางอย่างที่เป็นเหตุจูงใจให้กระทำ ความผิดเช่น “อทินนาทาน” แม้จะรู้อยู่ว่า “ผิดศีลธรรม และผิดกฎหมายแต่ก็ยังตัดสินใจเลือกทำผิด เพราะไม่สามารถอดทน เอาชนะความอยากในใจตนเองได้ และที่สำคัญ คือ ผู้บริหารทำเอง แม้แต่พระสงฆ์เองก็มีเรื่องเหล่านี้ให้ชาวบ้านได้เห็น จึงเกิดความเคยชิน กรณีตัวอย่างเช่น หวยเถื่อน แม้ว่ารัฐจะมีกฎหมายห้ามและปรับโทษสำหรับผู้กระทำทั้งคนเล่นและคนขาย แต่ก็มีผู้เล่นและที่สำคัญ พระสงฆ์หลายรูปตั้งตนเป็นผู้ไปหวยเสียเอง

๓) เป็นพวกบริโภคนิยม ทำให้เห็นความสุขทางกายเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต เพราะส่วนหนึ่งมาจากเรื่องของกามและพฤติกรรมการเสพกามของแต่ละบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจวัตถุนิยมเชิงบริโภค นับวันจะเพิ่มปริมาณมากขึ้นตามลำดับ และทัศนคติการดำเนินชีวิตแบบเจตนิยมที่ถือความสุขที่แท้จริงอยู่ที่จิตใจนั้นกับมีปริมาณลดลงอย่างต่อเนื่องตามลำดับ และหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมถูกเมินเฉยจากระดับบุคคลทุกระดับชั้น จนถึงระดับสังคม เป็นปัญหาที่ใหญ่มาเกินกว่าหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะแก้ปัญหาเยียวยาได้ แม้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เอง ก็มีโอกาสแก้ได้ทั้งกระบวนการ

๔) ความหวงแหนในประโยชน์ส่วนตัวที่เกิดจากความโลภและเห็นแก่ตัว ด้วยทัศนคติของคนในสังคมที่เชื่อว่า หากรักษาศีลไม่พูดเท็จทำให้เสียประโยชน์ก็ไม่อยากทำ ยอมที่จะโกหกเพื่อให้สมหวังในสิ่งที่ต้องการ ๕ คนส่วนใหญ่จึงมักเลือกที่จะพูดเท็จมากกว่าความจริง การโกหกจึงแพร่หลายในทุกสาขาอาชีพ เพราะการหวงแหนในประโยชน์ที่จะได้รับ หรือความกลัวที่จะเสียประโยชน์ต่างๆ จึงทำให้กระทำการที่เป็นการบิดเบือนจากความจริง

๕) การขาดปัญญาในการพิจารณาและเห็นถึงโทษ การที่สังคมมองไม่เห็นโทษของการดื่มสุราเมรัย ทำให้ตั้งอยู่บนความประมาทและขาดสติ ไม่ละอายเกรงกลัวต่อการทำชั่ว ๖ ค่านิยมของสังคมในการดื่มสุรา กลายเป็นเรื่องธรรมดา และเห็นว่าช่วยให้ผ่อนคลายจากความเครียดในการทำงาน หรือปัญหาด้านต่างๆ การดื่มสุราถูกนำมาใช้ในการเฉลิมฉลองความสำเร็จในชีวิต และยังเป็นเครื่องมือในการดับทุกข์หรือหลีกเลี่ยงปัญหา ความเชื่อว่าการดื่มสุราเป็นเรื่องจำเป็นในการเข้าสังคม ซึ่งทั้งหมดเป็นความเห็นผิดที่เกิดขึ้นจากระดับบุคคลไปสู่ในระดับสังคมและนับวันยิ่งแพร่หลายและฝังรากลึก ถ้ายทอดพฤติกรรมไปสู่เยาวชนในการลอกเลียนแบบ จึงเป็นที่มาว่า วันหยุดพีไทยก็มา วันไหนๆคนไทยก็มา ดังจะเห็นได้ในทุกเทศกาล

๖) การขาดการเพิ่มพูนความรู้ทางธรรมที่ชัดเจน เพราะสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ความสนใจในความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาแทนที่ ความสนใจในคำสอนทางศาสนาของ

พุทธศาสนิกชน จึงเกิดความอยากได้อะไรก็มีไม่รู้จักพอของมนุษย์ ทำให้สภาพการดำรงชีวิตของคนไทยขาดความสมดุล ในแต่ละวันจึงหมดไปแต่กับปัญหาเรื่องปากท้องและความทะยานอยากที่เกินตัว จนละเลยที่จะเจริญสติปัญญาทางธรรมด้วยการรับฟังในสิ่งที่ดีงาม มีทัศนคติที่เห็นว่าการเข้าวัดฟังเทศน์ หรือฟังธรรมเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ อีกทั้งสื่อต่างๆ ที่ออกมาล้นแล้วแต่ลวงตา ลวงใจ เพิ่มพูนกิเลสตัณหาแทบทั้งสิ้น การเข้าวัดในปัจจุบันของคนไทยจึงเป็นเพียงพฤติกรรมที่กระทำต่อกันมาเป็นรูปแบบ หรือพิธีกรรมแต่ขาดซึ่งแก่นสาร คือ การฟังธรรมเพื่อให้เกิดปัญญานำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ในทางที่ดีงาม เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนทั้งชาติปัจจุบัน และชาติต่อไป

สรุปว่า ความหมายของศีลในเชิงวิชาการ “ศีล” หมายถึง ข้อปฏิบัติที่กำหนด การปฏิบัติทางกาย วาจาทางพระพุทธศาสนา เพื่อความประพฤติดี การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีสติ มีความอดกลั้นต่ออารมณ์เพื่อให้เกิดความสงบสุขต่อตนเองและผู้อื่น ทำให้สังคมรอบข้างปลอดภัย ไม่เบียดเบียนกัน อยู่ด้วยกันด้วยความจริงใจ ศีลมีลักษณะที่ตั้งแห่งกุศลธรรม ซึ่งพระนาคเสน ได้วิสัชนาอุปมาเรื่อง ศีล ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ไว้ว่า ศีลเปรียบปานดุจพืชกุศุตคาม พืชคาม คือ พืชอันแรงงอกขึ้น และกุศุตคาม ศีลเปรียบปานบุคคลทั้งหลายอันกระทำการกุศลกรรมไร้นา การค้าล่อ คำเกวียน การสกลมารค เป็นการบอกตาช ไปทั้งพืชปฐพีที่อาศัยแผ่นดินอันใด ศีลก็เป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรม ศีลเปรียบเหมือนบุคคลมีวิชาการเล่นเต็น โลดรอดบ่วง และวิชาบังเสื่อนั้น ย่อมขุดดินแผ่นดิน หิน กรวด หลัก ต่อให้ราบรื่น กระทำพื้นภูมิภาคให้เสมอเป็นอันดี อาศัยพื้นแผ่นดิน เป็นที่ตั้ง จึงได้แสดงวิชาอันใด ศีลเปรียบดุจ วัชพคัมภีร์สร้างพระนครราชธานี จึงถางที่ให้เตียน นำเสี้ยนหนาม หลักตอ ตัดโค่นให้ราบ ปราบฟันให้ราบดีแล้วจึงกระทำเป็นราชธานีนครอันใด พระโยคาวจร ก็รักษาศีลสังวรให้บริสุทธิ์ ผ่องใสเป็นอันดี และเปรียบปราบดุจ ทหารโยคอาอาศัยการกระทำที่ชัยภูมิมาก่อนจึงมีชัยชนะนั้น องค์ประกอบของศีล ๕ ล้วนมีลักษณะตั้งใจ จงใจ มุ่งหวังที่จะล่วงละเมิด ผ่าฝืน ก้าวล่วง กล่าวคือ มีเจตนาเป็นใหญ่ในการกระทำความผิดศีล ๕ องค์ประกอบของศีล ๕ มีความสำคัญมากเพราะศีล ๕ เป็นธรรมะคุ้มครองมนุษย์ สัตว์โลกให้มีสันติภาพ อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ไม่มีการเบียดเบียนทำให้อันตนเองหรือผู้อื่นเดือดร้อนทั้งกายและใจ การตีความว่าการกระทำใดผิดศีลหรือไม่ ศีลขาด ศีลทะลุ ศีลต่างพร้อย หรือเศร้าหมองหรือไม่แคไหน ต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ให้ครบองค์ประกอบจึงจะเป็นการผิดศีล หรือเรียกว่าศีลขาด ศีลทะลุ ถ้าไม่ครบองค์ประกอบทั้งหมด ก็เพียงศีลบกพร่อง ต่างพร้อยหรือเศร้าหมองเท่านั้นสรุปได้ว่าอาณิสสของการรักษาศีลข้อที่ ๑ คือ มีพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัย มีอายุยืนยาว ไม่มีศัตรูเบียดเบียน ไม่มีอุบัติเหตุที่จะทำให้บาดเจ็บหรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันสมควร

อาณิสสผู้รักษาศีลข้อที่ ๒ คือ มีความร่ำรวย มีการทำมาหาเลี้ยงชีพดีและราบรื่น ทำมาค้าขายคล่องตัว มีทรัพย์มากและทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายน่ะไปด้วยภัยต่างๆ อาณิสสผู้รักษาศีลข้อที่ ๓ คือ มีความโชคดีในด้านต่างๆ คือ โชคดีเรื่องความรัก มักได้พบรักแท้ที่จริงจังและจริงใจ โชคดีเรื่องการไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวงฉุดคร่าจนอาจารย์ไปทำให้เสียหาย และโชคดีเรื่องบุตรธิดาที่อ่านอนสอนง่าย บุตรธิดาย่อมเป็นอภิชาติบุตรและนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล อาณิสส ผู้รักษาศีลข้อที่ ๔ คือ เป็นผู้มีสื้มเสียงไพเราะ พูดจาดีมีเหตุมีผล หรือเป็น "พุทธวาจา" มีโวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ อาณิสสผู้รักษาศีลข้อที่ ๕ คือ ทำให้เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาทปัญญา ความคิดดี ศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉาน ไม่หลงลืม ไม่พินเพื่อน ไม่เลอะเลือน ไม่เสียสติ

วิกลจริต ไม่เป็นโรค ต่างๆ ที่เกี่ยวกับสมอง หรือโรคประสาท อานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ ย่อมได้รับความสุขกายสุขใจ ถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียง เกียรติคุณความดีงามทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เป็นบาทเบื้องต้นที่สามารถนำไปสู่ขั้นพัฒนาชีวิตด้านจิตใจและปัญญาต่อไปได้ในที่สุด บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง ย่อมขึ้นสวรรค์ เหมือนถูกนำตัวไปวางไว้ ธรรม ๕ อย่าง

- (๑) ผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์
- (๒) ผู้เว้นจากการลักทรัพย์
- (๓) ผู้เว้นจากการประพฤติดินกาม
- (๔) ผู้เว้นจากการพูดเท็จ
- (๕) ผู้เว้นจากการตั้งอยู่ในความประมาท ด้วยการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย

นอกจากนี้อานิสงส์ของการรักษาศีลคือไม่เป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวร เพราะภัยเวรย่อมมีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมโดยตรง จะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย ดังนั้น การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติดินกามทั้งหลาย การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัย ย่อมไม่ก่อภัยเวรเบียดเบียนตนเองบั่นทอน ความก้าวหน้าในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน และอนาคต ย่อมได้รับผล เป็นสุขทั้งโลกนี้ และ โลกหน้ามีพระนิพพานในเบื้องหน้าเป็นที่สุด โทษของการไม่รักษาศีล คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมจะได้รับความสุข หรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลในสังคม หากสังคมขาดศีล วินัย กฎเกณฑ์ หรือระเบียบ บทบัญญัติในศีล ขาดความซื่อสัตย์ สุจริต การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมปราศจากความสงบสุข ย่อมล่งละเมิดในชีวิต และทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นเหตุให้ประมาทในการดำเนินชีวิตเป็นบ่อ เกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆ เพราะภัยเวรย่อมมีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมโดยตรง จะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย กรรม คือผลของกรรมย่อมประสบทุกข์ทั้งในชาติปัจจุบัน และสัมปรายภพ บั่นทอนความก้าวหน้า ความเจริญในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน และอนาคตในที่สุด การประกอบอกุศลทั้งหลายที่เป็นไปในทางกายวาจาและใจ การละเมิดศีล ๕ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆ ผู้ก่อเวรบ่อยก็เป็นเหตุให้ไม่สำรวมระวัง ประมาทในชีวิต ทำผิดศีลอยู่เนืองนิตย์ ศีล ๕ ในพระพุทธานุศาสน์ คือ เป็นความประพฤติชอบทางกาย และวาจาหรือ เรียกว่า ความเป็นปกติ คือ ความเป็นระเบียบวินัยทางกาย และวาจา โดยอาศัยเจตนาถ้วนัน จึงละบาป คือ อกุศลได้ คือ กายทุจริต วาจาทุจริต “ศีล” จึงเป็นธรรมเบื้องต้นที่จะให้เกิดกุศลธรรมทั้งปวงเป็น ประธานให้กุศลธรรมอื่นๆ เกิดขึ้นตามมา เช่น ความมีเมตตา กรุณา หิริ โอตตัปปะ และความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น เพราะศีลจัดว่าเป็นฐานให้ถึงซึ่งโลกุตระธรรม คือ นิพพาน สมบัติ ก็ต้องอาศัยศีลเป็นพื้นฐาน ดังนั้นศีลจึงเป็นเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติให้สุจริตทางกาย วาจา และใจเป็นที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมจะได้รับความสุข หรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลในสังคม กล่าวคือ ถ้าสังคมขาดศีล วินัย กฎเกณฑ์ หรือระเบียบ บทบัญญัติในศีล ขาดความซื่อสัตย์สุจริต การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมปราศจากความสงบสุข ย่อมล่งละเมิดในชีวิต และทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นเหตุให้ประมาทในการดำเนินชีวิตเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆ เพราะภัยเวรย่อมมีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมโดยตรง จะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย กรรม คือผลของกรรมย่อมประสบทุกข์ทั้งในชาติปัจจุบัน และสัมปรายภพ บั่นทอนความก้าวหน้าความเจริญในการดำรงชีวิต

๒.๓ รูปแบบการบริหารงานของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม^{๖๒}

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม และโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดกาญจนบุรี สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร ได้มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยใช้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล ๕ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันสมดังโอวาทที่ได้ประทานไว้เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ความตอนหนึ่งว่า อันว่าศีล ๕ เป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์เมื่อทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่พิเศษ/๒๕๕๗ โดยนาย นพรัตน์ เบญจวัฒน์นันท์ เลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม มติที่พิเศษ ๕/๒๕๕๗ เรื่อง ขอความเห็นชอบโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ พค. ๐๐๐๖/๐๔๙๓ ลงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๗ แจ้งว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร ได้มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยใช้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล ๕ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันสมดังโอวาทที่ได้ประทานไว้เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ความตอนหนึ่งว่า อันว่าศีล ๕ เป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์เมื่อทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหา ด้วยการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันดำเนินการในเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และทำให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัยยั่งยืน ทั้งนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ได้เป็นประธานในพิธีเปิดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของจังหวัดสระบุรี ณ วัดพระพุทธบาท อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี โดยมี เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี เจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอร่วมโครงการ และผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอทุกอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านรวมทั้งผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหลายจังหวัดร่วมพิธี โดยมอบนโยบายให้ทุกภาคส่วนดำเนินโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ให้เป็นรูปธรรม ซึ่งมีจังหวัดสระบุรีเป็นต้นแบบ และมีจังหวัดที่ดำเนินการจัดโครงการนำร่องแล้ว คือ

^{๖๒} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕: ชาวประชาเป็นสุขในคำริของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช, ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๒๓-๘๘.

“จังหวัดกาญจนบุรี นครสวรรค์ พิจิตร เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร พิษณุโลก ตาก อุตรดิตถ์ สุโขทัย เชียงใหม่ สระแก้ว หนองคาย และเลย”

ในการนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดทำโครงการ แนวทางการดำเนินงาน และขั้นตอนการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ ดังนี้

๑. จัดทำโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ และรายละเอียดประกอบโครงการ

๒. เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาให้ความเห็นชอบโครงการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการโดยมีประธานกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นประธานกรรมการ มีกรรมการประกอบด้วยกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นกรรมการและเลขานุการ และมีผู้อำนวยการกองพุทธศาสนศึกษาเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการมีหน้าที่ในการอำนวยการ ประสานงาน กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน เร่งรัดติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. กำหนดให้มีคณะกรรมการดำเนินงานระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้านเพื่อดำเนินงานตามโครงการ

๔. ให้มีคณะกรรมการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน กำหนดรูปแบบ วิธีการดำเนินงาน กิจกรรม เพื่อขับเคลื่อนการนำหลักการของศีล ๕ ให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ตามโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕

๕. จัดประชุมชี้แจง สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างวัด ส่วนราชการ สถานศึกษา ชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้าน องค์กร ภาคเอกชน ให้ทราบถึงความสำคัญของโครงการ แนวทางการดำเนินงานและ การติดตามประเมินผล รายละเอียดปรากฏตามสำเนาโครงการฯ และระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พุทธศักราช ที่แนบถวายพร้อมนี้

เพื่อให้การจัดโครงการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นควรนำเสนอกรรมการมหาเถรสมาคมเพื่อโปรด

๑. ให้ความเห็นชอบโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒. ให้ความเห็นชอบระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พุทธศักราช ๒๕๕๗

๓. ให้ความเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล

๔. ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแจ้งเจ้าคณะจังหวัดทั้ง ๒ ฝ่ายให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนกิจกรรมตามโครงการดังกล่าว และแจ้งวัดในเขตปกครองดำเนินการ

๕. ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดทุกจังหวัดประสานงานกับเจ้าคณะจังหวัด ดำเนินการตามโครงการ

เนื่องจากมหาเถรสมาคมได้เลื่อนการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๑๓/ ๒๕๕๗ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๗ ออกไปเป็นวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๔ แต่เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงขออนุญาตเสนอเป็นเรื่องเวียนเพื่อขออนุมัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ทำหนังสือเวียนขออนุมัติกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นรายรูปแล้ว แต่ละรูปไม่มีความเห็นเป็นอย่างอื่น จึงถือเป็นอันอนุมัติตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเสนอ โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หมู่บ้านรักษาศีล ๕) ประกอบด้วย

๑) หลักการและเหตุผล

จากสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหามากมาย ประกอบด้วย การกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพย์สินของประชาชน สิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติดและอบายมุข การแตกแยกทางความคิด การเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมและการจลาจลจู่โจมในสถาบันหลักของชาติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรมและคุณธรรมจริยธรรม ในการนี้ เพื่อเสริมสร้างความปรองดอง ความสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ด้วยการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันดำเนินการในเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และทำให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัยยั่งยืน คณะสงฆ์โดยเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกันสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล ๕ มารับปฏิบัติปฏิบัติในการดำเนินการตามหัวข้ออบรม ๘ หัวข้อ คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรมและสามัคคีธรรม โดยมอบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรเครือข่ายชาวพุทธได้ขับเคลื่อนโครงการเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าว โดยกำหนดเป้าหมายทุกตำบล ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ พร้อมตั้งเป้าตัวชี้วัดให้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม ภายใน ๔ ปี (ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานราชการที่มีภาระหน้าที่ในการส่งเสริมให้สังคมไทยมีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา จึงได้กำหนดกิจกรรมในการสนับสนุนส่งเสริมการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ให้กับประชาชนในชาติ ด้วยการกำหนดกิจกรรมในการสนับสนุนส่งเสริมการสร้างความปลอดภัยให้กับประชาชนในชาติ ด้วย

การกำหนดโครงการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมเด็ก เยาวชน และประชาชนทุกเพศทุกวัย ได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผ่านโครงการกิจกรรมที่มุ่งเน้นการรณรงค์ส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนในชาติใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง ในการแก้ไขความขัดแย้งของประชาชน ภายใต้โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยเป็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานในลักษณะการประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และราชการทุกภาคส่วนของประเทศ ดังที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฏมุนี ได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ความว่า อันว่าศีล ๕ เป็นการสำคัญมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุขเมื่อเป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล ๕ หลักการและเหตุผลคือเพื่อเสริมสร้างความปรองดอง ความสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และเพื่อให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันดำเนินการในเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และทำให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัวหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัยยั่งยืน

๒) วัตถุประสงค์

๑. เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
๒. เสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน
๓. เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข
๔. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้เชิงจิตวิญญาณบ้านชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ประเทศชาติเกิดความสงบสุขร่มเย็น

๓) วิธีการดำเนินงาน

๑. จัดทำโครงการและรายละเอียดประกอบโครงการ
๒. เสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน
๓. เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข
๔. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้เชิงจิตวิญญาณบ้านชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ประเทศชาติเกิดความสงบสุขร่มเย็น
๕. แจ้งให้หมู่บ้านทุกหมู่บ้านประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนเข้าร่วมโครงการ
๖. จัดกิจกรรมตามโครงการโดยมีทั้งระดับครอบครัวและระดับหมู่บ้าน/ตำบล โดยเน้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล ๕ และหลักธรรม ๘ หัวข้อ ดังนี้

๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม

- ๒) สุขภาพอนามัย
- ๓) สัมมาชีพ
- ๔) สันติสุข
- ๕) ศึกษาสงเคราะห์
- ๖) สาธารณะสงเคราะห์
- ๗) กตัญญูกตเวทิตาธรรม
- ๘) สามัคคีธรรม

๗. ออกแบบการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความภาคภูมิใจให้แก่บุคคล สถาบัน สถานศึกษา และหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๘. ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ

๙. รายงานมหาเถรสมาคมและรัฐบาล

การดำเนินการในส่วนกลาง โดยมีคณะกรรมการรับผิดชอบการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้เสนอแนวทางการดำเนินงาน และรายงานผลการดำเนินงานต่อมหาเถรสมาคมและรัฐบาลเพื่อทราบ โดยมีการประสานงานกับคณะสงฆ์ กระทรวง กรม ตลอดจนองค์ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือและขอความสนับสนุนในการนำหลักการของศีล ๕ เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาตนเองครอบครัว หมู่บ้านและชุมชนต่างๆ โดยให้เป็นไปด้วยความสมัครใจ ส่งเสริมและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการให้ข่าวสารและข้อมูลและการให้คำแนะนำช่วยเหลือ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงาน

โดยกำหนดให้ส่วนกลางมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานดังนี้

๑. การเผยแพร่หลักการของศีล ๕ ควรเน้นหนักการใช้สื่อสารมวลชนในรูปแบบต่างๆ พร้อมกับเอกสารคู่มือ

๒. การเผยแพร่สู่บุคคลควรใช้ระบบทวีคูณ จากกลุ่มเล็กไปสู่กลุ่มใหญ่ขยายวงออกไป

๓. การศึกษาดูงานเยี่ยมชมซึ่งกันและกัน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการมีกำลังใจที่จะพัฒนางานต่อไป อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางจิตใจ สังคมและเศรษฐกิจในทางที่ดีขึ้น

๔. การยกย่องเชิดชูเกียรติครอบครัว หมู่บ้านสถานศึกษา จะช่วยส่งเสริมให้เห็นความสำคัญและเสริมกำลังใจให้ความรักใคร่สามัคคีปรองดองให้มีผลดียิ่งขึ้น

๕. การฝึกอบรมบุคลากรหลักและการจัดสัมมนา จัดนิทรรศการ เพื่อแสดงผลงานดีเด่นจะช่วยกระตุ้นและเร่งเร้าให้งานพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

๖. การส่งเสริมให้สถาบันทางศาสนา องค์ภาคเอกชนร่วมผนึกกำลังกับหน่วยงาน ภาคราชการอย่างใกล้ชิดในการพัฒนาตามหลักศีล ๕

๗. การกำหนดลำดับขั้นของการพัฒนา โดยเน้นที่การพัฒนาจิตใจก่อนตามด้วยการพัฒนาสังคมตามวิถีทางประชาธิปไตยหรือด้วยยุทธศาสตร์จิตใจนำวัตถุ

การดำเนินงานในส่วนภูมิภาค การดำเนินงานระดับจังหวัดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ในระดับจังหวัดโดยมีเจ้าคณะจังหวัดรองเจ้าคณะจังหวัด ทั้งสองฝ่าย เป็นที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นรอง

ประธานกรรมการ และมีคณะกรรมการ จากหัวหน้าส่วนราชการ องค์การภาครัฐและภาคเอกชน เป็นกรรมการ ควบคุมดูแลการปฏิบัติงาน และให้ประสานงานกับหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในระดับ จังหวัด ทั้งส่วนราชการและภาคเอกชน รวมทั้งกองทัพภาคอย่างใกล้ชิด

การดำเนินงานระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน คณะกรรมการอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน รับผิดชอบในการประสานงานส่งเสริมและเผยแพร่หลักการของศีล ๕ โดยเฉพาะให้ประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับโรงเรียนและสถาบันทางศาสนา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัคร และผู้นำศรัทธา ที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้การพัฒนาตามหลักการของศีล ๕ นี้สัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น เน้นบทบาทของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอยู่ที่หมู่บ้าน

สรุปวิธีการดำเนินงานคือ จัดทำโครงการและรายละเอียดประกอบโครงการ จัดกิจกรรมตามโครงการออกแบบการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความภาคภูมิใจให้แก่บุคคล สถาบัน สถานศึกษา และหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ รายงานมหาเถรสมาคมและรัฐบาล โดยมีทั้งการดำเนินการในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และระดับหมู่บ้าน

เป้าหมายโครงการ

มีเป้าหมายโครงการดังนี้ ครอบคลุมจำนวน ๗,๒๕๕ ตำบล ๗๔,๖๙๓ หมู่บ้านและ ประชากร ๖๑,๕๖๑,๙๓๓ คน (ภายในระยะเวลา ๔ ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๗ – ๒๕๖๐

(๑) เป้าหมายเชิงปริมาณ

ดำเนินการรณรงค์ให้ประชาชนทุกคนรักษาศีล ๕ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ จำนวน ๗,๒๕๕ ตำบล ๗๔,๖๙๓ หมู่บ้าน ๖๑,๕๖๑,๙๓๓ คน โดยแบ่งระยะการดำเนินงานเป็น สองระยะ ดังนี้

๑. ระยะเร่งด่วน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน – สิงหาคม ๒๕๕๗ จะต้องดำเนินการให้มีการลงนามข้อตกลงในการขับเคลื่อนการดำเนินการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ครอบคลุมทุกพื้นที่

๒. ระยะปานกลาง ตั้งแต่เดือน ตุลาคม ๒๕๕๗ – กันยายน ๒๕๕๘ จะต้องดำเนินการประชาสัมพันธ์ รณรงค์ เชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนสมัครเป็นสมาชิกครอบครัว หมู่บ้าน สถานศึกษาและหน่วยงานสมัครเข้าร่วมโครงการและรักษาศีล ๕ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของ หมู่บ้าน / ชุมชน และสมัครร่วมเป็นอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนา ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๕

๓. ระยะยาว ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๘ – กันยายน ๒๕๖๐ จะต้องดำเนินการ ประชาสัมพันธ์ รณรงค์ เชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนสมัครเป็นสมาชิกครอบครัว หมู่บ้าน สถานศึกษาและหน่วยงานสมัครเข้าร่วมโครงการและรักษาศีล ๕ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๐ ของ หมู่บ้าน/ชุมชน และมีองค์กรเครือข่ายปกป้องพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นทุกหมู่บ้าน/ชุมชน

(๒) เป้าหมายเชิงคุณภาพ

พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าที่ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาโดยการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เกิดความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทำให้สังคมสงบร่มเย็น และมีความสุขอย่างยั่งยืน ครอบครัว ๗,๒๕๕ ตำบล ๗๔,๖๙๓ หมู่บ้าน ประชากร ๖๑,๕๖๑,๙๓๓ คน (ภายในระยะเวลา ๔ ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๗-๒๕๖๐)

สรุปเป้าหมายโครงการคือ มีเป้าหมายเชิงปริมาณ เป้าหมายเชิงคุณภาพ โดยให้ครอบคลุมจำนวน ๗,๒๕๕ ตำบล ๗๔,๖๙๓ หมู่บ้านและประชากร ๖๑,๕๖๑,๙๓๓ คน (ภายในระยะเวลา ๔ ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐) เพื่อพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าที่ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาโดยการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เกิดความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทำให้สังคมสงบร่มเย็น และมีความสุขอย่างยั่งยืน

รายละเอียดของโครงการ

รายละเอียดของโครงการมีดังนี้

๑. สร้างความตระหนัก ความเข้าใจ ความสำคัญ และประโยชน์ที่จะได้รับในการปฏิบัติตน ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการรักษาศีล ๕

๒. ดำเนินกิจกรรมจัดอบรมประชาชน ตามหลักธรรม ๘ หัวข้อ ประกอบด้วย ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณะสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทีตาธรรมและสามัคคีธรรม โดยจุดเน้นให้คนเข้ามาร่วมทำกิจกรรม โดยใช้กลไกทางพระพุทธศาสนา

๓. การใช้วัด ศาลาประชาคม สถานศึกษาจัดกิจกรรมโดยมีพระสงฆ์และวิทยากรที่เป็นฆราวาส มาให้คำแนะนำ ด้านเทคนิควิธีการต่างๆ เป็นการเสริมสร้างทักษะประสบการณ์ การฝึกวิชาชีพ การอบรมเสวนาการจัดกิจกรรมร่วมกัน

๔. การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ ในรูปแบบต่างๆ ที่ส่งเสริมความสมัครสมานสามัคคีและความปรองดอง

๕. การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างวัด ชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆ ให้มีบทบาทในการสนับสนุนและจัดกิจกรรม

สรุปรายละเอียดของโครงการ คือ ดำเนินการจัดกิจกรรมอบรมประชาชนตามหลักธรรม ๘ โดยใช้วัด ศาลาประชาคม สถานศึกษาจัดกิจกรรม โดยกิจกรรมเช่นการสร้างปฏิสัมพันธ์และการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างครอบครัว ชุมชน วัด หรือหน่วยงานอื่นๆ โดยมีกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่ส่งเสริมความสมัครสมานสามัคคีและสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้น

สถานที่ดำเนินการ

มีสถานที่ดำเนินการ ดังนี้

๑. วัดทุกแห่ง
๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดทุกจังหวัด
๓. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล
๔. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
๕. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

๖. สถานศึกษาของรัฐและเอกชน

๗. ที่ทำการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ดำเนินการ

๘. ที่ทำการกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน

๙. ศาลาประชาคม/สถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน

สรุป สถานที่ดำเนินการคือ วัดทุกแห่ง รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

ระยะเวลาดำเนินการ

มีระยะเวลาดำเนินการดังนี้

(๑) ระยะเร่งด่วน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน – สิงหาคม ๒๕๕๗

๑. จัดประชุมชี้แจงโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมพระพุทธศาสนาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต่อพระสังฆาธิการและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

๒. จัดทำข้อตกลงความร่วมมือขับเคลื่อนโครงการ หรือแนวทางอื่นๆ ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฯ

๓. ดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างความปรองดองสมานฉันท์

๔. ติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(๒) ระยะปานกลาง ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๗ – กันยายน ๒๕๕๘

๑. ปรับปรุงข้อตกลงความร่วมมือขับเคลื่อนโครงการ หรือแนวทางอื่นๆในระดับจังหวัด อำเภอตำบล หมู่บ้าน สถานศึกษาหน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฯ

๒. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ รณรงค์ เชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนสมัครเป็นสมาชิกครอบครัว หมู่บ้าน สถานศึกษาและหน่วยงานรักษาศีล ๕

๓. รับสมัครอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนา

๔. ประกาศยกย่องครอบครัว/หมู่บ้านรักษาศีล ๕ สถานศึกษา หน่วยงานราชการฯ รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนด

๕. ติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(๓) ระยะยาว ตั้งแต่เดือน ตุลาคม ๒๕๕๘ – กันยายน ๒๕๖๐

๑. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ รณรงค์ เชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนสมัครเป็นสมาชิกครอบครัว หมู่บ้าน สถานศึกษาและหน่วยงานเข้าร่วมโครงการรักษาศีล ๕

๒. รับสมัครอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนา

๓. จัดตั้งองค์กรเครื่องข่ายอาสาปกป้องพระพุทธศาสนาในทุกหมู่บ้าน /ชุมชน

๔. ประกาศยกย่องครอบครัว/หมู่บ้านรักษาศีล ๕ สถานศึกษา หน่วยงานราชการฯ รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนด

๕. ติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุป ระยะเวลาดำเนินการคือ ระยะเวลาในการดำเนินการมี ๓ ระยะ คือ ระยะเร่งด่วน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน – สิงหาคม ๒๕๕๗ ระยะปานกลาง ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๗ – กันยายน ๒๕๕๘ ระยะยาว ตั้งแต่เดือน ตุลาคม ๒๕๕๘ – กันยายน ๒๕๖๐

งบประมาณ งบประมาณได้รับจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

หน่วยงาน/บุคคลที่รับผิดชอบ

โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักดังนี้

๑. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม
๒. กระทรวงมหาดไทย
๓. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

หน่วยงานร่วมดำเนินการ

๑. กระทรวงกลาโหม
๒. กระทรวงศึกษาธิการ
๓. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
๔. กระทรวงวัฒนธรรม
๕. กระทรวงสาธารณสุข
๖. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
๗. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
๘. กองทัพบก
๙. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
๑๐. กรมประชาสัมพันธ์
๑๑. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
๑๒. องค์การเอกชน
๑๓. องค์การเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา

สรุปหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

การติดตามประเมินผล

การติดตามประเมินผล ในส่วนกลางดำเนินการดังนี้

๑. แต่งตั้งอนุกรรมการติดตามและประเมินผล
๒. กำหนดปฏิทินติดตามประเมินผล
๓. ดำเนินการตามปฏิทิน
๔. สรุปผลการติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน ต่อคณะกรรมการอำนวยการ

โครงการ และศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป (ศปป)

การรายงานผล

ในส่วนภูมิภาค มีวิธีการรายงานผล ดังนี้

๑. แต่งตั้งอนุกรรมการติดตามและประเมินผลในระดับจังหวัด
๒. จัดทำปฏิทินออกติดตามและประเมินผล
๓. ดำเนินการตามปฏิทินปฏิบัติการ
๔. สรุปผลการติดตามและประเมินผลรายงาน ต่อคณะกรรมการระดับจังหวัดและ

รายงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

เกณฑ์การประเมิน มีเกณฑ์การประเมิน โดยการสร้างเครื่องชี้วัดความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของประชาชน ประกอบด้วย ทางจิตใจ เน้นหลักคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจใฝ่

ธรรมะ ใฝ่พัฒนา ทางสังคม เน้นหลักการอยู่ร่วมกันโดยวิถีทางประชาธิปไตย ทางเศรษฐกิจ เน้น
หลักการพัฒนาด้วยการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแนวทางพระราชดำริปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่คาดว่าจะได้รับมีดังนี้

๑. ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระสมเด็จพระ
นางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

๒. สังคมไทยมีความรัก ความสามัคคี ด้วยความปรองดอง เกิดความมั่นคงและ
ความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สิน

๓. ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาดำรงวิถีชีวิตอย่างมีความสุข
เกิดความสงบและสันติสุข

๔. ประเทศชาติมีประชาชนที่มีคุณภาพ

๕. สร้างความเข้มแข็งยั่งยืนของชุมชน

สรุปผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ ได้ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว และพระสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สังคมไทยมีความรัก ความสามัคคี
ประเทศชาติมีประชาชนที่มีคุณภาพและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาดำรงวิถีชีวิตอย่างมี
ความสุขเกิดความสงบสุข

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนดำเนินงานมีวิธีการดังต่อไปนี้

๑. จัดทำรายละเอียดโครงการ คู่มือการปฏิบัติงานโครงการฯ ระเบียบมหาเถร
สมาคม จัดทำมติมหาเถรสมาคม จัดทำคำรับรองการปฏิบัติราชการ

๒. ขอความเห็นชอบโครงการฯ/ระเบียบมหาเถรสมาคม/แต่งตั้งคณะกรรมการ
อำนวยการโครงการฯ เสนอประธานกรรมการมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

๓. จัดทำแผนประชาสัมพันธ์โครงการ จัดพิมพ์คู่มือ

๔. ชี้แจงข้อมูล/แผนงานโครงการฯ สร้างความเข้าใจในแนวทางการดำเนิน
โครงการให้กับทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พร้อมให้คู่มือแนวทางการดำเนินงาน

๕. แจ้งมติมหาเถรสมาคมแก่เจ้าคณะจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด และหน่วยงาน
ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการตามมติมหาเถรสมาคม

๖. จังหวัดรายงานความคืบหน้าผลการดำเนินโครงการฯ ให้สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

๗. จังหวัดรายงานผลการดำเนินงานโครงการฯ ทุกวันที่ ๒๕ ของเดือนให้
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๘. ประกาศยกย่อง บุคคล สถานศึกษา และพื้นที่ที่มีการดำเนินงานเป็นไปตาม
เป้าหมายของโครงการ โดยการจัดพิธีมอบในประกาศเกียรติคุณ และมอบป้ายหมู่บ้านรักษาศีล ๕
สถานศึกษารักษาศีล ๕

ทั้งนี้ หน่วยงานรักษาศิล ๕ พร้อมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางสื่อตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการ

สรุปว่า ความเป็นมาโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม เริ่มจากดำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร ที่อยากจะให้คนในชาติมีความปรองดองและสมานฉันท์ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยใช้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศิล ๕ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน วัตถุประสงค์ คือ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยใช้หลักพระพุทธศาสนาสรุป ขั้นตอนดำเนินการ คือ จัดทำรายละเอียดโครงการ คู่มือการปฏิบัติงานโครงการฯ ร่างระเบียบมหาเถรสมาคม ขอความเห็นชอบโครงการฯ จัดทำแผนประชาสัมพันธ์โครงการ จัดพิมพ์คู่มือ แจกมติมหาเถรสมาคม จังหวัดรายงานความคืบหน้าผลการดำเนินโครงการฯ ประกาศยกย่อง บุคคล สถานศึกษา ศิษยาภิบาลโครงการหมู่บ้านศิล ๕ ตามนโยบายของคณะสงฆ์ไทย ความเป็นมาโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ตามมติมหาเถรสมาคม เนื่องมาจากสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร ได้มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยใช้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศิล ๕ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีหลักการและเหตุผล คือ เพื่อเสริมสร้างความปรองดอง ความสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

๒.๔ กระบวนการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ในส่วนภูมิภาค

การดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ คณะสงฆ์จังหวัด และผู้บริหารระดับจังหวัด ขอความร่วมมือให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดที่จะเป็นจังหวัดรักษาศิล ๕ ต้นแบบ นำร่องบูรณาการ การทำงานร่วมกับ ภาคคณะสงฆ์ และทุกภาคส่วนของจังหวัด โดยให้ดำเนินการเป็น “จังหวัดรักษาศิล ๕ ต้นแบบ” ซึ่งมีหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์เป็น “หมู่บ้านรักษาศิล ๕” อย่างน้อยอำเภอละไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของหมู่บ้านในอำเภอนั้นๆ รวมทั้งให้คณะทำงานฯ ระดับอำเภอและจังหวัดร่วมกันคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายร้อยละ ๖๐ ในแต่ละอำเภอ โดยให้พิจารณาจากเครือข่ายของกรมการศาสนาที่อยู่ภายในจังหวัด เช่น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ลานธรรมลานวิถีไทย (เฉพาะลานธรรมฯ ที่เป็นพุทธ) เน้นการดำเนินการ ดังนี้

๑) วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีความผูกพันรักใคร่สามัคคีกัน มีศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อสานสัมพันธ์ โดยมีศิลปินพื้นบ้านร่วมถ่ายทอดเชิญชวนคนในชุมชนรักษาศิล ๕ สร้างความอบอุ่นและความปรองดองสมานฉันท์

๒) การใช้วิถีวัฒนธรรม การอาชีพของคนในชุมชนเป็นแกนหลักในการเชื่อมร้อยกับการรักษาศิล ๕ อาทิ หากชุมชนใดมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับหน่วยราชการใดสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดควรเข้าถึงหน่วยราชการนั้น เพื่อขอรับการสนับสนุนให้สอดคล้องความสำคัญของการรักษาศิล ๕ เข้าไปในกลุ่มอาชีพต่างๆ

๓) การจัดทีมงานหลายๆ ทีม ซึ่งเป็นทีมแกนนำเข้าพื้นที่ต่างๆ เพื่อเข้าไปนำเสนอโครงการนี้ ตลอดจนให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ให้ความเอื้ออาทรความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔) การประสานบอกกล่าวหน่วยงานทหารในพื้นที่ ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์ เพื่อการปฏิรูปจังหวัดเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานดังกล่าว และแจ้งฝ่ายประชาสัมพันธ์ของคสช. ช่วยเก็บภาพและประชาสัมพันธ์หมู่บ้านรักษาศิล ๕ ให้สาธารณชนได้รับทราบ^{๖๓}

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานโครงการฯ ระดับจังหวัดและประสานงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัดเพื่อบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ โดยมีโครงสร้างประกอบด้วย

๑) เจ้าคณะจังหวัด (มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย) เป็นที่ปรึกษา

๒) ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ

๓) ปลัดจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ

๔) วัฒนธรรมจังหวัดและผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการร่วม และมีนักวิชาการวัฒนธรรมและนักวิชาการศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด) ที่ได้รับมอบหมาย เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการร่วม

พระสงฆ์แกนนำขอความร่วมมือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ให้เป็นหน่วยงานหลักในการรณรงค์ ทำความเข้าใจกับพี่น้องประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดต่างๆ เชิญชวนประชาชนในหมู่บ้านมาร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ พร้อมมอบใบสมัครสมาชิกครอบครัวรักษาศิล ๕ แก่ผู้สนใจ “การดำเนินการตามแผน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานเพื่อวางแผนในการสร้างความเข้าใจในการขับเคลื่อนการจัดตั้ง “หมู่บ้านรักษาศิล ๕” รณรงค์เชิญชวนประชาชนมาร่วมรักษาศิล ๕ และติดตามความคืบหน้าของโครงการที่ขับเคลื่อนโดย เจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นๆ ในทุก ๑๕ วันและรายงานให้กรรมการศาสนาทราบ”^{๖๔}

ในการขับเคลื่อนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามแผนงาน “สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จะประสานงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งคณะทำงานโครงการฯประจำหมู่บ้าน โดย

^{๖๓} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕: ชาวประชาเป็นสุขในดำริของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าฯ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), หน้า ๕๘.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

ประสานงานกับเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชน เป็นผู้นำเสนอรายชื่อคณะทำงานฯ ดังกล่าวประจำหมู่บ้านหมู่บ้านละ ๑ คณะ เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการฯ ภายใต้วัดและหมู่บ้านนั้นๆ โดยนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอจะต้องเลือกหมู่บ้าน อย่างน้อยอำเภอละ ๑ หมู่บ้าน ที่ผ่านเกณฑ์ “ครอบครัวรักษาศีล ๕” และ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ซึ่งจังหวัดจะมีการคัดเลือกให้เป็น “หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ดีเด่น” จังหวัดละ ๑ หมู่บ้าน จากนั้นมีการถ่ายทำเป็นวิดีโอถึงวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านที่ดีงามและนำออกเผยแพร่และส่งมอบให้กรมการศาสนา”^{๖๕}

การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับจังหวัดจะมีการแบ่งสายการทำงานออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑: ส่วนของฝ่ายราชการหรือฝ่ายฆราวาสในจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน วัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด เป็นเลขานุการร่วม จากนั้นจะมีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธานมีนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ มีบุคลากรที่เจ้าอาวาสมอบหมายให้เป็นคณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ ฝ่ายราชการจะมีนายอำเภอ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนาส่งเสริมให้มีการรักษาศีล ๕ เพื่อให้กำลังใจผู้ที่ขับเคลื่อน

ส่วนที่ ๒: ฝ่ายคณะสงฆ์ท้องถิ่นหรือชุมชน มีการตรวจเยี่ยม โดยผู้ใหญ่บ้านจะร่วมกับนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอรายงานผลให้วัฒนธรรมจังหวัดและเจ้าอาวาสทราบ ซึ่งวัฒนธรรมจังหวัดจะรวบรวมทุกหมู่บ้านรายงานภาพรวมให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและกรมการศาสนาทราบ เพื่อถวयरายงานเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มงคลาจารย์ กระทรวงวัฒนธรรม และฝ่ายสังคมจิตวิทยา คสช. ทราบ

ส่วนที่ ๓: ฝ่ายคณะสงฆ์ระดับจังหวัด เริ่มจากเจ้าคณะจังหวัด ฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย เป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับท้องถิ่นหรือระดับจังหวัด มีผู้แทนเจ้าคณะจังหวัดทั้ง ๒ นิกายเป็นกรรมการร่วมบริหารโครงการ จากนั้นจะเป็นคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้านมีเจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะตำบลเป็นที่ปรึกษา เจ้าอาวาสเป็นประธาน พระสงฆ์ผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส จะเป็นผู้ช่วยเลขานุการทำหน้าที่ประสานงาน มี อปต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) เป็นคณะทำงาน การดำเนินงานในสายนี้จะมีเจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะตำบล/เจ้าอาวาส/อปต. คอยให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในสายนี้ผู้ใหญ่บ้านจะร่วมกับนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอรายงานเจ้าอาวาสซึ่งเป็นประธานคณะทำงานฯ ประจำหมู่บ้าน จากนั้นเจ้าอาวาสจะรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อทราบ”^{๖๖}

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๖๖} คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี, แผนดำเนินการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี, (กาญจนบุรี: คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี, ๒๕๕๗), อัดสำเนา.

สรุปว่า แผนการดำเนินงานในระดับจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ประสานงานกับเจ้าอาวาสวัดแกนนำ ผู้ใหญ่บ้านในขณะทำงาน โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประจำหมู่บ้าน และมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการเชิญชวนสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนในเขตบริการของวัดสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกครอบครัวรักษาศีล ๕ ในชีวิตประจำวันโดยมีนายอำเภอไปเยี่ยมเยียนวัดต่างๆ ที่ดำเนินการ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดประชุมชี้แจงต่อคณะสงฆ์ในพื้นที่ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น องค์การทางพระพุทธศาสนา เครือข่ายของกรมการศาสนา ผู้แทนภาคเอกชน เช่นหอการค้าจังหวัด มูลนิธิและองค์การการกุศลและสาธารณประโยชน์ ในจังหวัด เพื่อสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการขับเคลื่อนกิจกรรมการรณรงค์รักษาศีล ๕ ให้เกิดขึ้นในทุกครัวเรือนทุกหมู่บ้านครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยการเชิญชวนให้ประชาชนทุกครัวเรือนมาสมัครเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยสมัครผ่านวัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหรือนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ หรือเว็บไซต์ของจังหวัด โดยให้กรอกใบสมัครเพียง ๑ ฉบับซึ่งในช่วงท้ายของใบสมัครจะมีการประเมินผลหลังจากสมัครแล้ว ภายใน ๕-๑๕ วัน คณะทำงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประจำหมู่บ้านจะมาประเมินสมาชิกที่ได้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕”^{๖๗}

๒.๕ สรุป

การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการร่วมมือกับหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม คือ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอความร่วมมือและประสานงานกับทุกหน่วยงานในจังหวัดขึ้นป้ายประชาสัมพันธ์ เชิญชวนพุทธศาสนิกชนมาสมัครเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕” ได้ที่วัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านที่ร่วมโครงการหรือที่นักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ ตลอดจนมอบหมายให้นักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอเป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกต่อผู้ที่มีความประสงค์จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕” สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ใหญ่บ้านขึ้นทะเบียนบุคคลในครอบครัว ศีล ๕ ตามใบสมัครที่ยื่นต่อวัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บันทึกข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ ตลอดจนจัดทำทะเบียนรายชื่อสมาชิกของครอบครัวที่รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์แล้ว และที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ส่งจังหวัดและแจ้งถึงความพร้อมของหมู่บ้านตนเองที่จะให้คณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัดมาประเมินเพื่อเป็น “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” อย่างน้อยอำเภอละ ๒ หมู่บ้าน ที่ผ่านเกณฑ์ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดรวบรวมทะเบียนรายชื่อสมาชิกในครอบครัวรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์แล้วและที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ ตลอดจนให้จัดทำทะเบียนรายชื่อหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์แล้ว และที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์จากรายงานของผู้ใหญ่บ้านทั้งจังหวัด คณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน โดยเจ้าอาวาสร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ

^{๖๗}กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕: ชาวประชาเป็นสุขในดาร์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒ (ฉบับปรับปรุง), หน้า ๖๑.

วัฒนธรรมอำเภอ เป็นผู้ทำการประเมิน “ครอบครัวรักษาศีล ๕” และคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดจังหวัด ร่วมกับ วัฒนธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ทำการประเมิน “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามที่ผู้ใหญ่บ้านแจ้งความประสงค์ขอรับการประเมิน พร้อมกันนี้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดพิธีมอบโล่หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์ และมอบใบประกาศให้กับผู้แทนครอบครัวรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์เป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติต่อสาธารณชน